

Stavangeren

Medlemsblad for Byhistorisk Forening Stavanger

Nr. 3 2005

I redaksjonen:

Berit M. Grande, Reidar Frafjord og Kjell Petter Løhre.

Innhold

Leder	3
Av Berit M. Grande	
Dreyer – mappen 1957 (nr. 2)	4
Av Anders Bærheim	
Fra krigens saga (3): Treet i Oranienburg	13
Av Einar Kåre Johannessen	
Kampen skole – 80 år i tiden	19
Av Reidar Frafjord	
Lærarutdanninga i Stavanger – 50 år	27
Av Sigmund Sunnanå	
Da Stavanger var liten	33
Av Erling Sømme Kielland	

Medlemskap tegnes ved innbetaling av kr. 225,- for enkeltmedlemmer og kr. 375,- for familiemedlemmer.

Beløpet innbetales til konto 3201. 25. 37300.

Adresse: Postboks 351, 4001 Stavanger. www.byhistoriskforening.org

Org.Nr. 984 289 669

ISSN 0806 - 184X

Program for Byhistorisk forening Stavanger 2005

Onsdag 23. februar

Årsmøte med kåseri av Reidar S. Østerhaug:
«**Filantropi og barneredning i Stavanger på 1800-tallet**»
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 19.00

Tirsdag 15. mars

Foredrag av Torggrim Titlestad:
«**Erling Skjalgsson og Stavanger**»
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 18.30

Tirsdag 19. april

Foredrag av Eldbjørg Haug:
«**Hvorfor ble et nytt bispesete opprettet i Stavanger?**»
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 19.00

Tirsdag 24. mai

Byvandring:
Mosvannet nord /Eiganes vest
med Gunnar A. Skadberg
Kl. 19.00

Onsdag 31. august

Byvandring:
«**Fra Østervåg til Skagen. Vi følger brannkanten fra storbrannen 1860**»
med Egil Henriksen
Kl. 18.00

Onsdag 28. september

Foredrag av Harald Hamre:
«**Skipsverft og Reperbaner**»
Sted: Arkeologisk Museum
19.00

Onsdag 26. oktober

Foredrag av Anne Tove Austbø:
«**Brygger og kaier i Stavanger - Stavanger havn fra Bispebrygga til Blå Promenade.**»
Sted: Arkeologisk Museum
Kl. 19.00

Onsdag 23. november

Foredrag av Hild Sørby:
«**Bygningene som har formet byen. Om god og dårlig arkitektur**»
Sted: Arkeologisk Museum, Kl. 19.00

Lederens spalte

«*Va det bere før, då alt va møyje verre?*» –
er det ikke så den lyder, Inge Bøs boktittel?

Det er en uke igjen til Stortingsvalget når jeg skriver leder denne gang. Siste byvandring er ferskt i minnet; for en uke siden vandret vi i sporene etter «Storebra'en» nede på Holmen. Mange medvandrere hadde gode minner fra oppvekst i området i en tid hvor *nærhet mellom menneskene var større enn i dag*. Det fikk meg til å tenke tilbake på en episode under et foredrag i Folkets Hus for ti-femten år siden. Steinar Stjernø fortalte om fattigdom i dagens Norge. Han ga et par definisjoner, blant annet var du fattig dersom du av økonomiske årsaker ikke kunne ha varm mat daglig.

En av de tilstedeværende reagerte sterkt og ba om ordet. Han kunne fortelle at omtrent alt det Stjernø nevnte som tegn på fattigdom, var «mangler» han hadde hatt i sin barndom på «Straen» i Stavanger, og han hadde aldeles ikke lidd noen nød, tvert imot hadde han minner om en god barndom! Foredragsholderen spurte ham hvordan de hadde levd de som bodde rundt ham og fikk til svar at der var det liten forskjell! «Der har du forklaringen,» sa Stjernø, «fattigdom er et relativt begrep; lever du blant folk som har det som deg selv, vil du oppleve likhet og fellesskap, og ikke den fornedrelsen de føler, som lever uten tilgang til alt alle rundt dem har i besittelse.»

Det er nok få registrerte innbyggere i Stavanger i dag som lever på sultegrensen. De fleste har mer enn nok, - og enda mer til! Hvorfor da denne nostalgi om gamle dager, hvor ting tross alt var mye verre? Kanskje ligger svaret skjult i gamle trehusvegger på Straen og på Holmen; i den *nærhet det* var mellom de menneskene som delte hverdagen med hverandre? Har denne nærheten forsvunnet med velstandsøkningen; er opplevelser i dag viktigere enn fellesskap, materiell vekst mer betydningsfullt enn sosial trygghet?

Stortingsvalget er over når du får Stavangeren i din postkasse. Uansett valgutfall vil nok nærheten mellom menneskene forbli omtrent som før. Endring på det felt blir det ikke før du blir med på å starte en folkebevegelse:

– *for alle ting som var bedre før, da alt det andre var så mye verre!*

Berit M. Grande

Dreyermappen 1957 (nr.2)

Fra Olavsbrønnen til «Sinklegaards Hauge»

Av Anders Bærheim

Et hjørne av St. Olavs plass - Fattigkirkegården 1935. På torgdager brukte bøndene å sette hestene her.
Foto: Anders Bærheim

Tre Stavanger-kunstnere har til forskjellig tid gitt oss verdifulle bilder fra Olavskleiva. Lars Hertervig kommer med en akvarell fra 1856 og har meget å fortelle om *Kleivabakken* ved «*Olskjellå*» – *Olavsbrønnen*. Øverst finner vi skipper Carl Emil Fuglebergs hus som senere ble ombygd av skipsreder *M. Gabriel Monsen*, det nåværende Stavangerske Klubselskabs eiendom. Bak sokneprest K. Hellands, senere tollbetjent Langes hus ses «*Kvilesteinen*», og mitt i bakken kvekeren Doegs hus og løe. På tomten oppførte telegrafinspektør W. Jacobsen nytt hus som ennå står. Nederst ligger nordre del av *Kannikåkeren* mellom *Olavskleiva* og Breiavatnet.

I fire store skissebøker har skipsreder M. Gabriel Monsen nedlagt et verdifullt arbeid i sine akvareller fra by og fylke gjennom årene 1856-1872. Her tar vi med gjengivelsen av *Kleivabakken* en blank vårdag i mars 1866. Den bærer bud om kunstnerens glede ved arbeidet og hans intime kjennskap til strøket.

Snødekket gjengir klart alle detaljer, trafikkspor etter kjerrehjul øverst i bakken, grunnmuren til venstre lenger nede hvor Kielland bygde «*Frøkenstiftelsen*», hotel *Atlantics* plass i dag, og frukttrærne i terrassehagene langs vatnet. På vaskebyggen koner i klævask som «*bankar flåga*» for å

Akvarell av Lars Hertevig 1856.

Akvarell av M.Gabriel Monsen 1866. Stavanger Museum.

S. Segelcke 1914, «Byledet på Kleven»

Øverst i Olavskleiva 1935. Til Venstre bak damene ses litt av «Kvilesteinen». Olavsbrønnen ligger nedenfor huset – kjent som Langes huset.

holde varmen i fingrene, og råken i isen som varsler tidlig Stavanger – vår.

I jubelåret 1914 lager S. Segelcke nærbilder fra den gamle innfallsporten fra nord og vest ved «Byledet på Kleven», men Segelcke er ikke stavangerfødt og derfor dessverre ikke merksom på «Kvilesteinen» som skulle være synlig i bakgrunnen. Dominanten i bildet er det store lønnetreet i bakken der Doegs løe stod. Som en feiende fanfare bruser den fyldige kronen skyggende over de hyggelige benkene som overtok «Kvilesteinens» funksjon i 1880-årene, da Olavskleiva ble omregulert og sterkt be skåret av den nye og for sin tid moderne trafikkåre Ny Olavskleiv.

«Jeg beundrer de mennesker som har lagt sine hjem her, og den måte hvorpå de har forstået at utnytte det vanskelige, men så malerisk skjønne bakkeheld.»

Det var den danske kunstnerinnen frk. Mimmi Billes ord da hun malte akvarellen av Kleivahøyden opp av St. Olavs plass - de fattiges kirkegård, og jeg spurte henne hvorfor hun nettopp valgte dette motiv. Vi er takknemlig for hennes kunstverk som har fått med et typisk stykke boligstrøk fra Stavanger. En stor del av strøket er allerede revet, det øvrige vil forsvinne i nærmeste fremtid.

På Dreyers kalender for i fjor så vi hvor allfarveien sørfra om Lagårdskleiva og Kannerikåkeren kom inn til byen. Et gammelt velkjent «forfriskningssted» ved foten av Lagårdskleiva var «Kjella på Lagårdsveien». Den sildret i et søkk like ved veien passe stort til å kjøre ned så folk og hest fikk høve til å slukke tørsten.

Et liknende «forfriskningssted» var «Oluskjellå», Olavsbrønnen, der den gamle ferdaveien kom inn fra det rommelige landet ute ved havkanten nord og vest - stort sett sletteland hvor stien, rideveien, drog seg langs slake holar, slang iblant mellom store stein, smøk i lynghei og over flatt sva-berg.

På Eiganeshøyden vest for Mosvatnet bar stien så høyt at det ga dypere utsyn

Mimmi Billes akvarell av Kleivahøyden.

mot aust, og kirketårnene i byen ble synlige over bakken. Lenger framme, på bråtet over Olavskleiva, kunne ferdafolket slå seg ned i lyngen og mellebærtuene om «Kvilesteinen» ved «Olskjellå» og få seg en leskende drikk av det helsebringende vatnet før de drog ned til byen.

Rundskuet herfra var vidt og vakkert. Ved Bekken under bakken lå *Olavs klosteret* omgitt av åkerland på eidet mellom *Vågen* og *Vatnet*. Men det som først fanget synet var vel den store *Svithunskirken*, *Mariakirken*, *Kapellet* og *Bispegården* ved det breie, blinkende vatnet. Fra fjorden skar vestre våg seg dypt inn i eidet. Det bratte lendet langs vågen dekket for små husklynger i austre våg med *Martinskirken* på høyden. Bak det hele fra nord til aust ringet fjellgården seg høy og blå om fjord og by.

Ved St. Svithunskirken møttes ferdeveiene fra sør og nord. Hit søkte båtferdene fra fjordene. På høyalteret sto sølvskrinet med St. Svithuns relikvien og sølvkaret med «St. Olav Konges Blod.»

Kildene om Olavsklosteret er få og sparsomme. Eiendommen går i 1200-årene over til Utstein, og abbeden her forærer i 1318 biskopen i Stavanger en åtte alen brei vei - fra sjøen opp til leet i gjerdet om Olavskirken. Det kan her ligge nær å tenke på den opprinnelige sjøveien. Når denne da skilles ut må klosteret allerede på det tidspunkt være nedlagt, bare kirken er i bruk.

Abbed Arne i Utstein selger i 1387 en møllehusomt ved Olavskirken til korsbroren Sigurd Reidarsøn. Tomten søker vi ved bekken som nåværende *Bekkegata* har navn etter. I fundamentet under benkene i Kleivabakken ligger en kløyvd «Grunnpodda». Tør vi tippe på at den i sin tid bar kvernkallen i mølla? Vassføringen i bekken kunne være stor. Eidsvollsmannen P. V. Rosenkilde bodde i Nedre Strandgata. Han klaget i 1835 over bekken som oversvømmet «hans gate» og satte øvre delen av almenningen (Svendsabryggå) under vann.

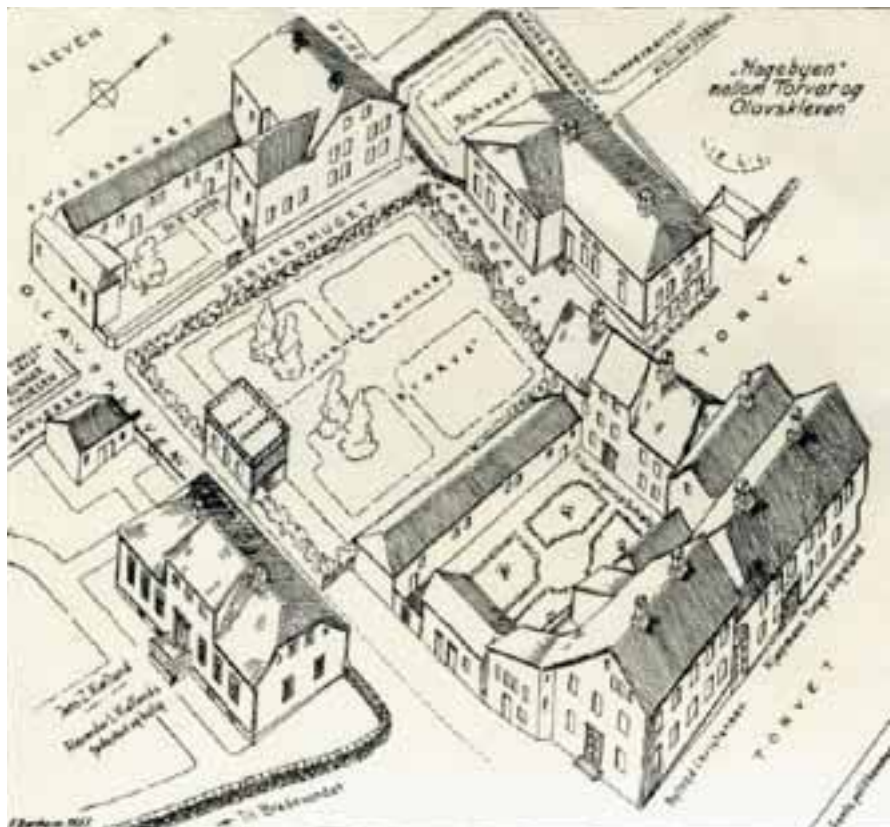

Bekken danner rimeligvis grensen i vest for gården *Kriken* på eidet mellom Vågen og Breiavatnet. Her bor Gunhild Thorgildsdatter i 1431. Hun forærer en del av *Midtre Kriken* til brødrene Gunnar og Olav Eriksøn. Disse selger i 1445 en tomt til skomaker Henning Albrechtson for 1 mark gull. Peder Claussen fikk Krikens prebende i 1578, men da han fikk se gården, spurte han hvor han skulle bo, for de to husene var råtne og falleferdige. Et halvt hundre år senere prøver lensherren på biskopen å finne en forpakter til jordveien og hvilke inntekter den kunne ventes å ville gi. Gårdsnavnet

har vi til 1698 da Peder Jensen med hustru Anna Carstensdatter solgte et grunnstykke av «Stranden til Kriken».

Gateløpet fra Torget til Løkkeveien var tidligere delt opp under forskjellige navn: Vestre Bredevandsgade, Kleven, Klevegaden og Egenæsveien «Det ubekvemme i dette Arrangement er iøinefaldende», skriver Gatenavnskomiteen i 1861, «da Gadelinjen har et naturligt sammenhengende Løb. Det er kjendt nok, at der paa dette Sted har i gamle Dage staaet en anseelig Kirke, St. Olafs Kirke, til Minde om en af vore mærkværdige Konger, Olaf den Hellige. Endnu

i vore Dage bevares Mindet herom i den i Klevens Bakkeheld værende Brønd, Olafsbrønden. Det nye Navn Olafskleven kunne strække sig over den hele Linje.»

Det var trangt i Kleivabakken, og «med Hensyn til den betydelige Færdsel gennem den trange Hovedindkjørsel til Byen», kjøpte Kommunen i november 1838 to hus til utvidelse av Nedre Bredevandsgade, og huskjøpene fortsattes i juni 1843. Det er Hendrikke Pedersdatter som skal make-sifte sin eiendom med flytting av huset til en ovenfor liggende tomt for en godtgjørelse av 50 spd. På plassen møter Formannskapet «in corpore», måler og peler ut tomten. Ved grunnarbeidene flyttes der et steingjerde.

Tidligere bebyggelse og hageanlegg mellom Torget, Nedre Strandgata, Futasmauet og Breiavatnet. Av bygningene står nå bare «Byhuset», nåværende Haabeths hus igjen.

Den 30. juli samme år skriver Stavanger Amtstidende: «Ved i forrige Uge at bortrydde en Sten i Hjørnet af den saakaldte Fattig-Kirkegaard paa Kleven stødte man paa en Mur; ved at foranstalte videre Udgravning her, har man bragt for Dagens Lys Grundvolden af en temmelig stor Bygning, rimeligvis en Kirke. Paa et Sted, sandsynligvis ved Indgangen til Choret, findes flere smukt tilhugne Vægstene.»

Det er siste melding om Olavsklosteret, bortsett fra senere funn av profilert kleber-

stein innen klosterets område. Hendrikke Pedersdatters hus lå i det sørvestre hjørne av Fattigkirkegården. Ved grunnarbeider 1945 i det nordvestre hjørne fantes ingen begravelser. Rullestein på 1 og 2 meter lå i auren bare få centimeter under overflaten. Olavskirkens gravplass må være orientert nærmere jernbaneveien og Postkontoret. Under de store kloakkarbeider her i år kom det fram et svært fundament, rimeligvis en rest av kirkegårdsmuren. Ved samme arbeider ovenfor Torget ble det skåret gjennom en gammel vei - kanskje den 8 alen breie som abbed Finn forærte biskopen i Stavanger?

«Skipper Worse»

«Konsulen var endnu mere ensom end før. Han kora til at tanke paa den herlige Udsigt man i fordums Tid havde fra Taget paa Havepavillonen. Nu var det forbi med den. Det gik med Haven som det gik med Byen, den groede op og groede over, saa hverken det ene eller det andet var til at kjende igjen.»

«Sankt Hans Fest»,

De tre Herrer var Garmans Gjæster, og i den stille Sommeraften havde de slaaet sig ned i Pavillonen.

Olavsklosterets tomteareal strakte seg fra Torget, Gabriel Schanche Kiellands hus, senere konsul Jacob Sømmes, nåværende Haabeths, til gården Blidensol på Straen og derfra til Olavskleiva - de såkalte *Olavsgrunnene*. De tilhørte Utstein kloster og ble i januar 1799 solgt av Johan Garman til kaptein Peder Klow - «hvilke Grunde ifølge Skriftebrev efter min Salige Fader Justiceraad Christopher Garman af 6. Juni 1780 i Kjøbet med Udsten Closters Gaard er bleven min Eyendom. Ligesom samme efter den Danske Adelsmand Justits og Cancelli Raad Herlof Trolles Skiøde af 28. Juni 1770 har fulgt min Gaard.» Prisen var 130 riksdaler, og grunneleien 7 riksd. 30 skill. årlig.

Etter «Capitaine og Weimester von Klows Begjæring» ble der holdt offentlig auksjon 18. januar 1805 over Olavsgrunnene. Til auksjonen ble lagt fram en fortegnelse over grunnene på om lag 120 stkr. De ble solgt til Jens Saxe Lindahl for 128 riksd. og fulgte senere familien Falck som oppkrevet den årlige grunneleie, de to siste, Bekkegata 2 og Øvre Strandgata 22, så sent som 1937. Av eiendommer på klosterjorden tar vi med: «Erich Han-

sens Grund». Den lå ved «Klostergården» og tilhørte i 1561 «gamle Iver Hognestad i Stavanger». Fra sønnen, Sven Iversen, gikk den over til datteren Magdalena, gift med sokneprest til Gand, Gert Michelsen. Godthe Sørensen bodde der i 1609. I 1668 solgte byfogd Jacob Søfrensens enke eiendommen til Willum Andersen. Fra hans svigersønn går den til Peder Godtzen. Fra ham løper linjen videre fram til «Garman & Worses» rederkompleks og buksbomduftende hage.

Et pergamentskjøte fra 1588 beretter om «St. Olles Klostergrund», som Maren Hansdatter hadde tilegnet seg og bebygd i 1620, men Salomon Endresen freml senere bevis for at greunnen var hans.

Johan de Lange, lagrettesmann og stadskaptein, drev handel og rederi. Sommeren

«Sinklegårdshauge». Garvemester Gunnar Thorsens våningshus. Av garveriet skimtes så vidt litt av hjørnet til høyre i bildet. Foran dette stikker et par av de store barkekassene fram. Den mørke porten til venstre fører ut til Olavskleiva og Kirkegårdsstredet.

1664 solgte han sin sjøgrunn til naboen baker Hermandt Jochumsen. Den lå mellom hans og Karen sal. Henrich Gugis eiendom, og der betaltes årlig avgift til Utstein kloster. Med i handelen fulgte og et smau langs eiendommen til sjøen. Orienteringen svarer til Kiellands «Hjemmeværftet» og Kiellandsbryggen hvor firmaet Sigval Bergesen har grunnarbeider i gang for ny redergård. Under gravingen her kom bryggens underlag, svære tømmerstokker, fram i dagen. Dokumentet om «St. Olles Klostergrund»

er undertegnet av Hermandt Jochumsen, Jacob Thommesen og Morten Seehusen.

Mellom Breiavatnet og Vestre Bredevandsgade finner vi «Sinklegaards Hauge». Eieren borgermester Niels Høgh solgte den i august 1636 til gullsmed Michel Andersen og søsteren Margrethe Jensdatter. Nærmeste nabo var skredder Knut Nielsen. Eiendommen finner vi igjen 1770 når Torgjer Halvorsen setter den til auksjon for å kunne innfri sine forpliktelser til fru kammerrådinne Anna Valentinsen på Torget. Kausjonisten, Mons Nielsen Udsole, var enig i dette. Peder Juul i Stavanger ble høystbydende for hus og stenkakkelovn 186 rdl. Plassen her tilater ikke å ta med alle detaljer, men ved auksjon i frk. Johanne Margrethe Smiths dødsbo september 1820 blir eiendommen overtatt av krigskommissær Michael Smith for 790 spd. Det var hus med tilliggende stor frukt- og urtehage hvori enstensatt brønn. Sidegrunnen hvor Lars Borsoch hadde bygd hus hørte og til.

Garvemester Gunnar Thorsen i Stavanger, sønn av Thore Johannesen Nov i Håland, får i januar 1832 et lån i byens Hospitalskasse på 175 spd. Til sikkerhet setter han den eiendom i Vestre Bredevandsgade han «Dags Dato» har kjøpt av kjøpmann Boye Petersen - våningshus, lade, frukt- og urtehage.

Dermed er endelig «Sinklegaards Hauge» lokalisert, men opprinnelsen til

det eiendommelige navnet er ennå uløst. Lagnaden ville det så, at det vakre våningshuset og en stor del av eiendommen strøk med ved anlegget av *Jærbanen* - på det øvrige tomteareal står nå den nye «*Olavsgården*».

Banenes havespor isolerte Kleivahagene fra Breiavatnet, og trafikkåren *Jernbaneveien* til Torget skar seg direkte inn i «Garman & Worses velpleiede Hjemmehave», paviljongen falt og hagen ble lagt ut til gjennomgangspark. Det ble kapteinløytnant Jacob Kielland som i maidagens møte 1874 kom til å bringe Stortinget byens takk for et enstemmig vedtak for banen over Jæren til Stavanger.

Området på det lave eidet, i krikaen mellom Vågen og Breiavatnet, som maleren Knud Baades ypperlige bilde fra 1826 viser, byr på et interessant stykke lokalhistorie.

Her fødtes Alexander L. Kielland, her opplevet og formet han dynastiet «Garman & Worse» med sitt Byhus og velpleiede Byhave, Hjemmeværftet og øvrige tilligelser, Raadstuen, Skolen, Noa Ark, Worsegaarden på Torget og Randulffs hvite hus - altsammen så å si innen utsynet fra hans egne vinduer.

Godt og vel 600 år etter abbed Finn ga bort klosterets sjøvei til Stavanger-bispen viser det nye bysentrum ansiktet i *Olavsgården* på middelaldergården Krikens grunn.

Fra krigens saga (3):

Treet i Oranienburg

av Einar Kåre Johannessen

Einar Kåre Johannessen, foto Reidar Frajford

Allerede som 14 åring hadde gutten fra Risbakken et sterkt anti-nazistisk engasjement. Einar Kåre Johannessen hadde bl.a deltatt i demonstrasjoner mot Quisling, og dette tilspisset seg under tyskernes okkupasjon. Tidlig kom han i kontakt med den aktive motstandsmannen, dr. Carl Johan Oftedahl, og så gikk det slag i slag. Kanonstillinger på Jæren ble lokalisert, det samme ble tyske mannskaper

på Sola Flyplass. Som den dyktige tegner han er, hadde han også utarbeidet et kart over flyplassen. Viktige opplysninger ble regelmessig «tikket» over Nordsjøen. I 1943 ble imidlertid en sideorganisasjon rullet opp, og da fant Gestapo bl.a kartet Einar Kåre hadde tegnet. Han ble arrestert og anklaget for såkalt illegal virksomhet. Einar Kåre var imidlertid etter omstendighetene heldig. Han havnet først på

Grini, men ble etter en tid sendt til konsentrasjonsleir i Tyskland. Ni stk. i den førnevnte gruppen ble 10. mai 1944 ført bort fra Grini og skutt etter forutgående krigsrett.

I den destruktive og vonde verden i tysk fangenskap fantes det et livgivende element som nedenstående beretning vil avdekke, i et lokalt helvete hvor man aldri kunne vite hva morgendagen ville bringe; hvor hver dag hadde nok med sin egen plage...

På frigjøringsdagen, 8. mai 1945, var 26 åringen fra Stavanger på vei hjem fra to år i fangenskap. På dagen 50 år senere, i 1995, bragte SA artikkelen som vi har fått lov å benytte her i Stavangeren. (Reidar Fraffjord)

Oranienburg er en liten by noen titalls kilometer nordvest for Berlin. Stedet har gitt navnet til en av de første konsentrasjonsleirene som ble anlagt før krigen og som ble verdenskjent da den i midten av trettiårene huset den nazitorturerte fredsprisvinneren Cal von Ossietzky. Navnet ble senere forandret til K.L. Sachsenhausen, trolig fordi ordet Oranienburg var blitt noe belastet i verdensopinionen.

I utkanten av Oranienburg ble det under Hitlers gigantiske opprustning anlagt en avansert flyfabrikk som i hovedsak produserte 2 motors bombefly - Heinkel 177. Det var effektive og langtreckende bombefly med solid armering. Heinkel 177 var hovedsakelig «beskjeftiget» med bombing av mål i England og i Nordsjøen.

Det ble mangel på arbeidskraft under den sterke forseringen av krigsindustrien, og den overlegent billigste arbeidskraften hentet de fra konsentrasjonsleirene, hvis antall stadig økte etter som antall tyskokkuperte land tiltok. De fleste fanger til leiren og flyfabrikken Heinkel ble rekruttert fra K.L. Sachsenhausen, noen kilometer fra Heinkelverkene.

Arbeidsdagen for fangene var 10-14 timer hver dag, unntatt søndag, som var halv arbeidsdag. «Lønnen» for dette var i hovedsak det vi fikk å spise, og det var 3/4 liter kålrot- eller grønnkålsuppe daglig, 1 brød og en margarinrasjon på stør-

relse med en fyrstikkeske i uken. Spesielle «tungarbeidere» fikk to ekstra brødskiver om dagen, og for særlige arbeidsprestasjoner ble det gitt «Schein» à 1 DM, som man kunne kjøpe «Pivo» for, en slags kunstig søtet saft. Dødelighetsprosenten var meget stor blant fangene, men det var nok å ta av i hovedleirene, så arbeidsstokken i de 2-3 siste krigsårene holdt seg på om lag 6000 fanger, rekruttert fra hele det okkuperte Europa. På det meste var det 110 nordmenn i leiren.

Det var tre konstanter som var felles for hver eneste en av oss KZ-fanger, og som sto for de kraftigste motstøt: Det var håpet, trassen og troen. Håpet om igjen å kunne leve og utfolde et liv i frihet. Trassen om at du skal klare å stå oppreist under de mest ekstreme forhold, - og troen på at det meste i livet, tross alt, er en overgang, - og etter en vinter kommer det alltid en vår. Eller som de utbombete tyske sivilistene sang det de siste månedene før kapitulasjonen: «Es geht alles vorüber. Es geht alles vorbei. Nach jedem Dezember, kommt wieder ein Mai.» En kan tåle å sulte, det kan faktisk bli en vanesak. Men den psykiske belastningen ved å bli innesperrert på ubestemt tid i en «Arbeit macht frei»-leir er på grensen til det et menneske kan tåle. Ydmykelsen, raseringen av ens eget jeg, den militære kadaverdisiplinen og den totale sperring av den frie meningsytring, satt tungt på ryggen til hver eneste en av oss. Men naturen har gitt oss mennesker et fortrinn: Vi er ekstremt elastiske. Når livet går oss imot, åpner sikkerhetsventiler seg. Vi tyr til drømmen – til fantasien, vi søker etter holdepunkter som kan løfte oss utover den mørke dagen og søke det lyse, vakre og det som gir livet verdi.

Det sto et tre på fri jord rett utenfor det elektriske gjerdet, noen meter fra det bevæpnede SS-vakttårnet. Det var et vakkert rankt lønnetre med stor og mektig krone og lange slanke grener. Det var et ensomt tre, ingen andre trær enn dette så langt øyet rakk. Utenfor gjerdet var bar, sandet mark med spredt be-

byggelse langt borte. Det var høst først gang vi så treet. Og bare noen få gule blader igjen som det var i ferd med å riste av seg som en siste forberedelse til vinteren. Det var som disse skjøre gule bladene vinket en hilsen til oss, fra et fritt levende vesen utenfor piggråden. «Om alt ser svart ut nå, så går livet videre. Mist ikke motet, – mist ikke motet.»

Krigen var på det hardeste høsten 1943. Riktignok var de tyske styrkers framgang stanset ved kapitulasjonen ved Stalingrad, og de allierte hadde gått i land i Sør-Italia. Men høytalere plassert på strategiske steder i leiren, forkynte stadig vekk framgang for de tyske styrker. Så håp vekslet med mismot og mismot med fortvilelse. Det nye året, 1944, varslet en hard vinter. Været var tåket og kaldt.

Treet strakte sine nakne grener mot en grå Berlin-himmel. Litt frost og snø fikk det også føling med, men ristet det fort av seg. Krig eller ikke, snø og kulde var det vant til.

Vintermånedene sneget seg av sted, mens flyalarmene ble jevnt hyppigere, og den intense bombingene høstes å komme stadig nærmere. Høytalene i leiren brakte heller ikke seiersmeldinger lenger, derfor stengte de like godt av hele anlegget, så vi ble avskåret fra enhver nyhet fra fronten og utenverdenen.

Det ble vår og treet fikk det travelt med å kle seg i sin fineste lysegrønne vårdrakt. Det var som det hvisket en liten hilsen, som bare vi KZ-fanger skulle høre: «Se på meg!» sa det. «Jeg strekker mine nye knopper og friske grener mot dere for å si at det alltid - alltid vil komme en vår.» Et enkelt budskap om at livet er ukrenkelig og ubøyelig, hvor det enn får grobunn og vekst, gitt av et enslig tre ved et elektrisk gjerde.

Men med våren kom den ubarmhjertige krigen rett inn på livet til oss. Vi fikk det hardeste og mest treffsikre bombeangrepet i midten av april. Tunge allierte bombefly la et veritabelt bombeteppe over leiren. Så godt som alle 9 flyhallene ble truffet av sprengbomber og brannbomber, og de fleste av de skrøpelige tilholdsstedene

for fangene under flyalarm ble rammet. Nærmere tusen fanger ble drept - det var nordmenn blant disse, og de færreste av oss unngikk å bli merket av dette angrepet. Men det ventet mer vondt.

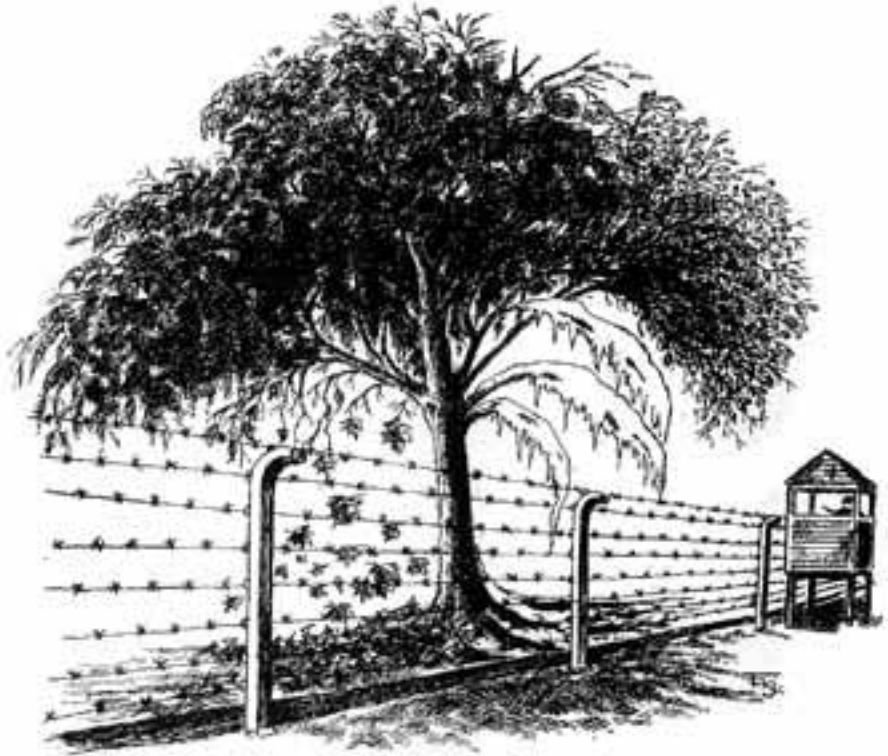
En bombe hadde slått ned et stykke fra treet og flenget et sår i barken fra nederste gren til roten. Noen grener hang slappe mot jorden, og disse tok vinden og laget tegninger i sanden. Men treet var trassig og uanfektet. Det var som det ville vise sin solidaritet med oss, og som det ville si: «Nå er vi like, og sammen skal vi klare dette.»

Flyfabrikken så i første omgang ut til å ha fått et banesår. Men den gang ei! Tyskerne viste sitt organisasjonstalent og etter noen uker var produksjonen av bombefly i gang igjen. Bombetrusselen ble igjen overhengende, og flyalarmene fortsatte jevnt og trutt dag og natt. Det ble sommer.

En juni morgen var det uvanlig stille i leiren, ingen militærmusikk som vanlig fra høytalene. Men utpå formiddagen kom en kort melding om at allierte styrker hadde gått i land på Normandiekysten, - «men,» tilføyde melderene, «kraftige tyske styrker var i ferd med å kaste inntrengere på sjøen.» Så hørte vi ikke mer, det var totalt dødt fra høytalere i flere uker. Først den 20. juli ble stillheten brutt av en øredøvende melding om at Hitler - takket være forsynet - hadde overlevd et djævelsk attentat. Dette fikk øyeblikkelige følger for mange KZ-fanger. Flere hundre politiske fanger, også tidligere tyske offiserer ble uten videre hentet fra brakker og arbeidssteder til en slags straffeeksersis, og flere ble skutt uten skånsel. Det var særlig hovedleiren Sachsenhausen som fikk føling med disse aksjonene, og det førte til stor uvisshet og nervøsitet i leiren.

Og nå gikk det slag i slag. «Den totale krig» ble proklamert, disiplinen i leiren ble ytterligere strammet inn, og dagene syntes å vare en evighet.

Treet var nå på det vakreste, en fyldig og fin mørkegrønn krone duvet svakt i vinden mot piggrådgjerdet, fruktene som vi kalte

Tegning av Einar Kåre Johannessen.

«neser» som unger, virvlet vilt over den golde sanden, og det var som treet vinket en varm sommerhilsen til oss. SS-Unterscharführer Erich Taube kom brått innom brakken en dag etter kveldsappellen. Han var vår nærmeste oppasser og nidkjær nasjonalsosialist. Som svar på vår bekymring for treet's skjebne, svarte han. «Dere nordmenn er altfor virkelighetsfjerne og fabulerende, selv i deres fornedrelse. Dere snakker om et tre som det skulle være noe betydningsfullt i denne krigen. Nei, det som betyr noe for menneskene er at vi har enere som har makt, for det er makt som skaper tilværelsen. Det er heller ingen skjønnhet uten makt, for det er makten som former skjønnheten. Et tre kan aldri bli vakkert

eller bety noe for noen, det har ikke noen makt. Det bare står der dumt og lar seg vokse til det en dag blir hugget ned og blir brukt til brensel. Da først er det et gode for menneskene.» Vi tidde. Mot Scharførere var det farlig å argumentere.

Over hodene våre larmet de første tyske Düsenflugzeuge - jetfly - og demonstrerte nye skremmende våpen og tysk makt. Høytalere i leiren forkynte at London og Antwerpen var angrepet av flygende bomber med de frykteligste ødeleggelser. Det ble høst.

Treet sto vakkert i sitt ensomme høstskrud og ristet varsomt blad av seg. Sevjen ble trukket vekk fra stamme og grener for å gjøre klar til å møte en ny kald vinter.

Ved slutten av året 1944 ble det igjen livlig militærmusikk i høytalerne. Vi fikk vite at tyske styrker hadde gått til storangrep ved Ardennene ved den belgiske grense, og at denne offensiven bestemt kom til å avgjøre krigen til deres fordel. Men det ble maktarrogansens siste anstrengelse. General Hasso von Manteuffel, som var en av lederne for Ardenneoffensiven, måtte innrømme - det på selveste julaften - at ambisjonene for offensiven ikke var nådd. Nedturen var nå tydelig.

Vinteren var kommet - det var bitende kaldt i hele Berlin-området. Treet hadde ikke et blad igjen, og såret etter bombenedslaget var åpent mot vinterkulden. Det var nakne, men vakre, stolte grener som vinket en hilsen til oss. I vår opprømtighet over krigssituasjonen så vi et tydelig V-tegn på kronen. Jo, et V-tegn! Treet var altså like levende som før og fulgte trofast med dagene.

Produksjonen på flyfabrikken Heinkel var nå redusert betraktelig. Redusert var også det tyske luftforsvaret. Nå seilte hundrevis av amerikanske flygende festninger, med jagereskorte, over hodene våre i fullt dagslys. Flyfabrikken var ikke lenger noe bombemål. Nå var det tyskerne selv som skulle mørbankes. SS-Unterscharführer Erich Taube, som var kjent for å skyte skån-

selsløst ned fanger som ble provosert inn i «Todeszone» - dødssonen nær piggråden, var nå taus og henfalt i stille fundering om sitt framtidige jeg. Angerens time var kommet.

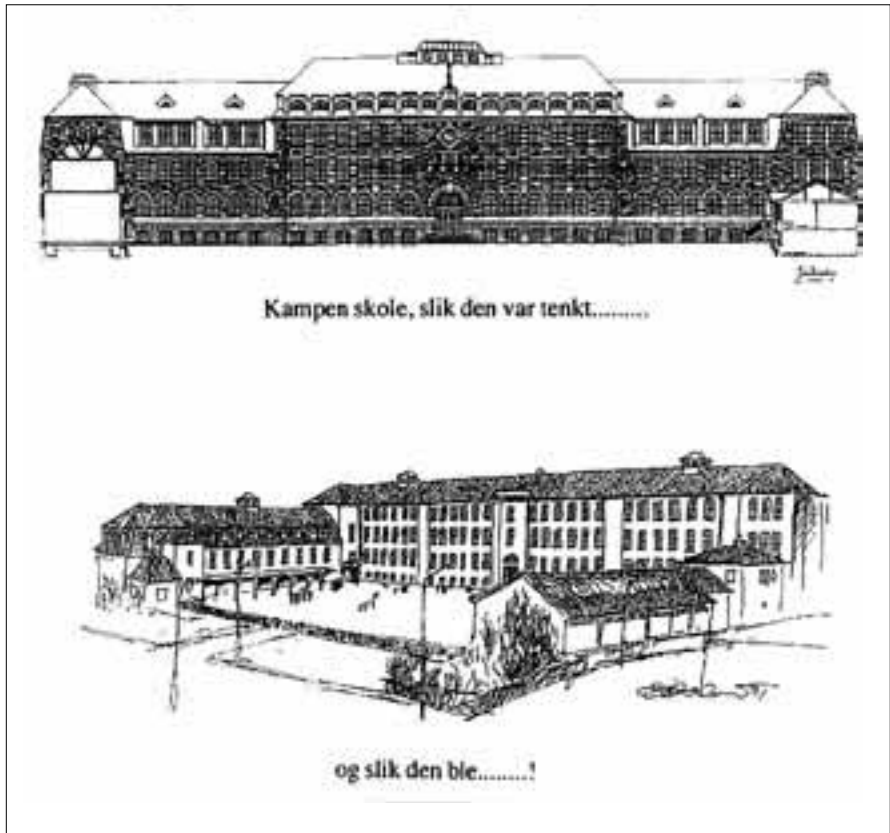
Så kom våren - den vidunderlige våren 1945. Vi marsjerte ut av leiren i full undring over det som var skjedd. Hvite busser ventet på oss for å bringe oss til friheten, en frihet som vi til nå bare hadde hatt et vagt håp om å få tilbake.

Vi passerte treet - og så for siste gang det lysegrønne vevre sløret som det så fint hadde iført seg. Det var som vi tok farvel med en god, kjær venn. Men vi fornemmet en stille og klar hvisken mellom de myke grenene som sa til oss: - Kjemp for at ordet konsentrasjonsleir bare blir en grim frase i historien. Kjemp fortsatt mot systemer som med urett tilriver seg makt over mennesker og bruker den hensynsløst til egen fordel. Fortsett å kjempe mot undertrykkelsen av mennesker som ikke har gjort annen gjerning enn å kjempe for et liv i frihet. Slutt aldri kampen mot knebling av det frie ord, en kamp som mange av dere har måttet ofre liv og helse for. Kjemp for at ingen, ingen får en rød politisk vinkel foran et fangenummer mer!

Leiren lukket seg bak oss. - Treet hadde friske grener med grønne blader på.

KAMPEN SKOLE – 80 år i tiden

av Reidar Fraffjord

I løpet av en periode på 30 år, mellom 1923 og 1953, ble det kun bygget en ny skole i Stavanger, men den var til gjengjeld ruvende og monumental der den ble reist på Egenes løkke B4, like i nærheten av et gårdsbruk som hadde fått navnet *Kampen* etter Bjørnstjerne Bjørnsons bondefortelling, *Arne*, da det ble bruksendring til en liten hermetikkfabrikk her på begynnelsen av 1880 – tallet..

Allerede 5. oktober 1916 hadde skoleinspektør Anthon Larsen skrevet en inntrengende henstilling til skolestyret om at det snarest mulig måtte bli nedsatt en komite for bygging av en ny skole i byens nordvestre del. «Naar tomt er erhvervet, maa arbeidet med den nye skole igangsættes straks. Her har været mangel paa skolerum for folkeskolen allerede i flere aar. Nu er stillingen snart fortvilet. Alle skolerne er optat for

– og eftermiddag», hette det bl.a. i brevet.

Tomten skoleinspektøren hadde i tankene, eides av fabrikkier Thor Egeland. I et brev av 21. september tilbød han kommunen å velge beliggenhet og størrelse til en pris av 2 kr pr. kvadratfot. Det forelå i utgangspunktet tre alternativer til skolens plassering. Etter innstilling fra eiendoms – innkjøpskomiteen, vedtok bystyret i møte 31. januar 1917 å samle seg om et alternativ på 19.800 kvadratfot (7.800 kvadratmeter) til ca. 40.000 kr.

Den nye skolen skulle ligge fritt oppe på Kampen-marken som lå ubebygd mellom «Rannebergveien» (Tanke Svilandsgate) og husrekken langs Misjonsveien, slik at en ny gate måtte føres til byggeplassen. Mange så nå frem til å få en erstatning for Sandvigen skole. Denne gamle skolen hadde gassverket til nærmeste nabo; med sjenerende gasslukkt, støy og støv, og skitten koks- og kullkjøring. Gasskjelen skygget for solen, og det var ikke rart at folk mente den var farlig. En vanlig oppfatning var at det en vakker dag kunne skje en eksplosjon her.

Den forberedende byggekomiteen bestod av statsarkitekt Johs. Westbye, lærer Øystein Eskeland, kontorsjef Einar Li, farver John G. Myhre og fabrikkier Nic. Wesnes. Komiteen var enige om at man burde arbeide for at skolen skulle være ferdig etter sommerferien 1920. Det skulle etter hvert vise seg at dette var alt for optimistiske toner.

Komiteen besluttet sommeren 1918 å dra til Trondheim, Kristiania, Sarpsborg, Drammen, Bergen og Gøteborg for å finne en passende modell for den påtenkte, nye bygningen. I Gøteborg fant man en skole man særlig festet seg ved. Historien forteller at komiteen, vel hjemkommet til Stavanger, oppdaget at skolen i Sverige hadde St. Svithun skole til mønster! Utpå høstparten kom man endelig i gang med grunnarbeidet på skoletomten, og planer med kostnadsoverslag ble godkjent av bystyret i møte 16. juni 1919.

De første tegningene viste en praktfull

bygning, oppført av naturstein i 3 etasjer med tillegg av kjeller – og loftsetasje og sidefløyer. Det var den største skolen som til da var prosjektert i Stavanger. Foruten stor sløydssal i kjelleretasjen var det her også planlagt svømmebasseng og komplett folkebad med vaskeri, rulle- og strykerom. Skolen skulle ha 30 klasserom fordelt på de 3 hovedetasjer og ellers alle nødvendige fagrom og 2 gymnastikksaler i den ene sidefløyen.

Årene gikk, pengene minket i kommunekassen, det var jobbetid og arbeidet stoppet opp. Grunnmurene lå i flere år og ventet på videre utbygging mens vannet samlet seg i dammer som ungene vasset og seilte i. Våren 1922 forelå det et nytt utkast til fasade, og man besluttet at dette nå skulle legges til grunn for oppførelsen. I 1923 hadde byens borgermester forhandlinger i Oslo om lån som kunne føre til at byggeprosjektet ble fullført.

Det påfølgende året, 1924, ble det bestemt at den vestre fløyen, fra hovedtrappen, skulle gjøres ferdig først. Man ville da foreløpig få 14 klasserom, gymnastikksal, 2 håndarbeidsrom, 2 skolekjøkkenrom, fysikkrom og sløydssal. Det planlagte svømmebassenget ble aldri realisert, og skolen måtte greie seg med én gymnastikksal. Musikkrom og tegnesal kom året etter.

Endelig, den 17. august i 1925, kunne halvparten av skolen tas i bruk. Stavanger Aftenblad refererte dagen etterpå: «Kampen skole indviedes igaar middag kl. 12 med en enkel høitidelighet i den præktige gymnastikksal. I alt var der samlet 100 mennesker til høitideligheten. Skoleinspektør Tveteraas tok ordet og gav en kort interessant oversigt over skolevæsenets rivende utvikling her i byen i de sidste mandsaldrer, og paaviste, hvordan byens vekst hadde tvunget frem den ene skolebygning efter den andre, den ene mer moderne end den anden. Naar nu Kampen skole er tat i bruk, skulde man være langt paa vei. Spørsmålet er da om alle disse penger som lægges ut til skolen, svarer sig, om man har noget

Lærerne ved skolen ved slutten av 1920 årene. Fremst fra venstre; Magnhild Haar (g. Rasmussen), Florence Torgersen, Agnes Landmark, Anna Olsen, Kari Sigvor Eikeland, (f. Seland), husstelllærinne Grude, Susanne Storhaug, ukjent, frøken Gjerde.

I midten fra venstre: Birgit Tønnesen, Ingeborg Fosse, Krisina Brunborg, ukjent, Johanne Karoline Rullestad, Åslaug Eskeland, Katharina Selmer, Frøken Sivertsen, og så to som er ukjent.

Lærerne i 3. rekke fra venstre: Gustav Nielsen, Magnus Våge, ukjent, Sigvald Eikeland, Søren Emil Lura, Thomas Bjørnsson Njaa, Sigurd Bugge – Jensen.

Bak fra venstre: Eyvind Thu, Sigurd Lura, Torgils Vaage, ukjent, Ommund Thorsnæs.

igjen for dem.» – Etter tale av mange blev de vakre og moderne lokaler beset under bestyrer Eskelands og stadsarkitektens ledelse.»

Den 18. august i 1926 var også den østre delen av bygningen ferdig, og dermed var Sandvigns skolehistorie til ende. I løpet av alle disse årene var det blitt avholdt 70 møter i byggekomiteén som hadde hatt en del utskiftninger underveis. De samlede byggeomkostninger for den prektige bygningen beløp seg til kr 1.570.000, og det tilsvarte 340 lærerlønner dette året!

Et stemningsbilde fra den tidens skole-

gang hører med. I boken «Ledaal Vest» fra 1989, har politiavdelingssjef Per Roth en fornøylig skildring. Han vokste opp ved Egenesveien, på folkemunne regnet som byens «fineste» strøk. Guttene her skulle i høst- og vinterhalvåret ha på seg dressjakke og kanskje frakk når de gikk på skolen, men det mest irriterende plagget de måtte ha den gangen, var «livstykke», en innretning beregnet til feste av strømpebånd som skulle holde oppe lange, sorte ullstrømper.

Roth forteller: «I 1927/28 ble alle barn som bodde nord for Egenesveien overført til henholdsvis Kampen og Solvang skoler.

Selv ble jeg overført til Kampen skole, og jeg troppet opp første skoledag iført brun kortbukse med tre knapper på hver side, tilhørende jakke, selvsagt det forargerlige livstykke, og pen, ny lærveske til skolebøkene. De fleste andre i klassen hadde skolebøkene i rem, var iført gensere og bukser som nok hadde sett bedre dager.

Det manglet ikke på småspydige bemerkninger til meg, som «skal du i selskap», «håper du på å gjøre inntrykk på jentene» m.v. Jeg tok ikke dette så tungt, hadde vært utsatt litt for det samme før, men da vi et par dager senere fikk beskjed om at vi skulle i skolebad, ante jeg at nå kunne det bli vanskeligheter. Jeg gjorde læreren oppmerksom på at på Våland skole var de som hadde bad hjemme fritatt for å bade på skolen, men læreren svarte at her på Kampen som var en ny skole, og hadde nytt flott bad, var det plikt for alle å delta.

Det var det forargerlige livstykke jeg hadde i tankene, men det gikk da godt første gang for jeg fikk lirket av meg skjorte og livstykke samtidig, så ingen så dette plagget, men jeg skjønnte at i lengden kunne ikke dette gå. Jeg måtte skaffe meg klær på lik linje med de andre guttene i klassen. Jeg fant fram en gammel kassert blåbukse av engelsk skinn, laget meg et par strømpebånd til å ha rundt lårene, skaffet meg en rem til å ha rundt bøkene og regnet med å være situasjonens herre. Klærne ble vekkstukket under staburet på Ledaal, og hver morgen på vei til skolen gikk turen først til stabburet hvor jeg skiftet over til tidsmessig klesdrakt og dro fornøyet videre til skolen.

Men så skjedde det fatale, jeg hadde vært syk et par dager og fraværende fra skolen. Da jeg troppet opp etter sykefraværet første dag, var alle guttene i klassen «stivpyntet», alle iført sin beste stas. Det viste seg at klassen skulle fotograferes. Dette ble gjort av fotografen, Helgevoll, som tok opp bestillinger på bildet, men jeg unnlot klokkelig å bestille dette.

Det viste seg at Helgevoll kjente min far

og han hadde gått til hans kontor og solgt ham billedet som far så kom hjem med og overrakte meg. Jeg forsøkte å gjemme det vekk, men mor forlangte å se det. Jeg stakk meg tydelig ut i en gammel avlang bukse blant alle de andre som var iført sin fineste stas. Det ble et ramaskrik, hvordan i all verden kunne jeg finne på å skjemme ut hele familien, hvordan kunne jeg finne på å gå i en kassert bukse osv. Jeg måtte da fortelle hele «livstykke-Ledaal-stabbur-historien». Far tok det meget humoristisk, men mor var rasende. Men etter en del forlikforsøk fra fars og min side ble livstykke droppet for all evighet...»

Fra starten i 1925 var Øystein Eskeland skolebestyrer/overlærer. Elevtallet økte svært hurtig de første årene, til nærmere 1.300 i skoleåret 1927/28. Utover i 1930 – årene sank tallet noe, til omtrent 850 skoleåret 1938/39. Skolebestyrer Eskeland ble i 1933 tilsatt som skoleinspektør i byen, og Peter Molaug bestyrte da Kampen skole i 8 måneder. Fra 1. april 1934 kom Elias Christian Øiestad til skolen som overlærer.

E.C. Øiestad (1888 – 1958) bør særskilt nevnes ettersom han kom til å gjøre en enestående innsats i skolens aller tyngste tid; de mørke okkupasjonsår da den var tilholdssted for tyske militære. Herrefolket hadde allerede om ettermiddagen den 9. april rykket inn i bygningen med en liten avdeling på 15 – 16 mann som tok et klasserom til kvarter. Senere på kvelden kom en styrke på 700 – 800 som beslagla hele skolen. Overlærer Øiestad var stort sett innom hver dag; dels for å konferere med øverstbefalende for troppene, dels for å se etter inventar og bøker og hente med seg nødvendige ting.

I disse vanskelige årene måtte undervisningen foregå i en lang rekke forskjellige bygninger som bl.a. Bethel, Bakkeland be-dehus, Katolske kirke, Odd Fellow lokalet, Frøkenstiftelsen, Solbakken og i en hel del private hjem. Flere av lærerne ble arrestert av tyskerne i mars 1942, og av disse satt Tor-gils Vaage, Eyvind Thu, Thomas Bj. Njå, Si-

Det er liv i skolegården på Kampen, denne vårdagen i 1954. I klyngen av elever i venstre bildekant ser vi patruljerende lærer, Arnold Jørgensen. Han ble senere overlærer på skolen; og deretter skoleinspektør og skolesjef i Stavanger.

gurd Bugge-Jenssen og Arne Johnsen lenge i fangenskap. Verst gikk det for Eyvind Thu. Under lossing av en båt i Kirkenes falt han ned i lasterommet med alvorlige bruddskader og høyre øye utslått. Det var for øvrig lærer Thus fortjeneste at Kampen skole allerede i 1930 – årene hadde fått ry på seg for å være byens fremste idrettsskole. På skoleidrettsstevnene hadde han en finger med i alt; som organisator, starter, lengdemåler og ikke minst inspirator

Etter fredsslutningen i 1945 ble skolebygningen endelig frigitt til undervisningsformål igjen. De siste engelske troppene hadde rykket ut i midten av juli. I krigsårene hadde det gått hardt ut over inventar og innredning, blant annet registrerte man mange kulehull gjennom veggtavlene, men nesten 900 elever og bortimot 40 lærere gledet seg over at selve bygningen var in-

takt. 1. april 1949 gikk overlærer Øiestad av med pensjon, og fra samme dato overtok Torgils Vaage denne funksjonen som han i flere år hadde vært konstituert i, under E. C. Øiestads sykdomsfravær.

Dette første året Torgils Vaage var overlærer, 1949/50, var elevtallet på skolen økende igjen, nesten 1.000 elever. Og så, utover i 1950 – årene, fikk vi nærmest en eksplosjon i barnetall på skolen. «Fredsbarnene» gjorde sitt innrykk, og blokkbyggingen på «Misjonsmarka» og boligområdene på Steinkopf – og Aarestadstykket bevirket at stadig flere familier flyttet til Kampen-området. Skoleåret 1957/58 var det bortimot 1.500 elever ved skolen, fordelt på 56 klasser. Kampen skole hadde på den tiden det høyeste elevtallet i folkeskolen i hele Norge!

I 1950- og 60-årene styrket Kampen

Kampens lag som ble skolemester i fotball høsten 1952. Her er navnene på skolemesterne som slo Nylund i finalen, første året SIF arrangerte mesterskapet på Saksamarkå: Foran fra v. Tor Karlsen, Sverre Olsen, Olaf Bergrem, Bak fra v. Gudmund Haugsgjerd, Lars Vasshus, Reidar Fraffjord, Harald Førland, Jostein Hetland, Magne Olsen, Rolf Johannesen og Odd Olsen.

skole hegemoniet som byens idrettsskole nr. 1. Da Stavanger Idrettsforening, SIF, i 1952 arrangerte den første, populære fotballturneringen mellom skolene i byen, var det Kampen som hadde det seirende laget, og i de nærmeste årene var det svært vanskelig å detronisere guttene fra vestre platå. På 1960 – tallet var det særlig håndball og friidrett som skaffet skolen vandreskjold og ære. Under skolens elitestevne på Stadion i 1969 vant Kampen «trippel»; fri-idretten sammenlagt og stafettløpene både for piker og gutter.

I 1954 hadde lærerutdanningen startet opp i Stavanger med det som da ble betegnet som Statens lærerskoleklasser. Dette medførte behov for skoler som kunne ta seg av studentenes praksisundervisning. På Kampen hadde man i alle år hatt et vå-

kent blikk på pedagogisk utviklingsarbeid, og det var naturlig at en av skolens lærere, Ole Olsen, ble tilsatt som styrer for øvingsopplæringen. Han var et kunnskapsrikt menneske med lang praksis i skoleverket. På begynnelsen av 1960 – tallet var hele 6 klasselærere engasjert som øvingslærere. Etter at lærerskolen ga videreutdannings-tilbud i norsk på 1970-tallet, ble en av skolens lærere sentral i dette praksisopplegget, bl.a. som sensor i undervisningslære. Han var også engasjert i Misjonshøgskolens praktikumsopplegg gjennom flere semester.

Bygningsmessig skjedde det viktige forbedringer på skolen. For å møte det økende elevtallet ble det i 1955 oppført en ny paviljong i tilslutning til leskuret i østre enden av skolegården; med 3 klasserom og

underetasje med matsal og kjøkken. I gymnastikkfløyen fikk man mot slutten av 1960 – årene nye garderobes, endelig med dusjanlegg ! I etterkant av dette ble det også foretatt en rekke, innvendige utbedringer , bl.a. nytt ventilasjonsanlegg.

På midten av 1950 – tallet trådte en person inn på Kampen – arenaen som skal minnes; ikke bare fordi han var en glimrende pedagog, men fordi han også var en svært begavet leilighetsdikter. Mange vil kjenne til hans Stavanger - vise: «Tyttebertur te Jørpeland». Gjennom de over 30 årene han var lærer ved skolen, produserte han en rekke viser, særlig til avslutningsfestene ved skoleårets slutt, hvor hans kolleger ble tatt vennskapelig på kornet. Hans glitrende, nostalgiske «En sang til Kampen skole», ble lansert til skolens 50 års jubileum i 1975 da bygningen fremdeles hadde sin opprinnelige, triste gråfarge. Sangen ble senere forsiktig omformet og tilpasset som en generell hyllest til skolen hvor Ernst Konrad Lidar tilbrakte halvparten av døgnet, år ut og år inn.

Tone: Those were the days..

*Det var en gang for lenge, lenge siden,
slik begynner dagens eventyr
om den gamle skolen som med tiden
ble et sted, et noe som betyr.*

*Det er de mange år som gjør at skolen vår
har kanskje blitt til noe for seg selv.
En del historie – pluss det personlige
som kommer til av tid og personell.
Om den var trist og grå – så var det utenpå.
Vi hyller Kampen skole likevel.*

*Kampen skole mange år tilbake.
Hvem kan vel fortelle, hvem kan si
hva den stod for alle år og dage ?
Det kan ganske enkelt bare de:
De mange tusen små som første gangen så
Sin egen skole stå der grå og stor.
De mange skjebner som ut fra dens porter kom
kan nok fortelle om de hadde ord.
Om den var trist og grå, så var det utenpå.
Den stod som deres skole her på jord.*

*Den ble til i vanskelige tider
som en egen type skolebygg.*

Kampen skole hadde helt til 1973 to lærerværelser, ett for lærerinner og ett for lærere! Bildet er fra 11. mai 1954 og viser fra venstre: Kirsti Hiim, fru Almås, Gunnvor Byre, Solveig Bryne Olsen, Ruth Eikeland, Elisabeth Kverneland Larsen, Bine Bore Jacobsen og Aslaug Sletten Haugstad.

Helt moderne anlegg har omsider
pekt den ut som gammeldags og stygg:
Det gjorde ei de små som hver dag kunne få
sin del i den og det den måtte gi.
Ja, alle disse kan fortelle, kvinne, mann:
Jeg gikk på Kampen skole i sin tid.
Om den var trist og grå, så var det utenpå.
Den var min skole, og det vil den bli.

Læreren med bowler og gamasjer
svingte stokken, gjorde sin entre.
Og igjennom Kampens tre etasjer
skred han mellom oppstilt espalier:
Av små som var forent om det å hilse pent.
Småpiken med sitt dype kompliment.

Hver gutt med luen av sitt bukk så vakkert gav
for dette vesen med sin høye rang.
Og Kampen skole lå der i sitt tause grå,
mens barna sang sin første morgensang.

«Frøken» trippet til kateterstolen,
emballert i stil med sted og tid.
Med et hjerte bankende for skolen
gav hun det et menneske kan gi:
Til alle disse små som i sin «frøken» så
sin Kampen skole i et lysets skjær.
Hun ble historie, men uten glorie
foruten den hun fikk av barna der.
Ja, skolens farge lå nok bare utenpå.
Den ble et sted som mange hadde kjær.

Sereneide klasse ved Kampen skole i 1952/53. Fremst fra venstre sitter Maria Stang, Grete Johnsen, Liv Rørdin Thomassen, Torild Torkelsen og Marit Haugen.
Neste rekke fra venstre: Eibe Karin Egeberg, Bjørg Abrahamsen, Ansl Laila Olsen, Jorunnene Inger Johanne Tønnesen (som ser ut å kle seg) og Esterinne Bevgjild Bjørns (som de hadde hatt tidligere), Vidua Hjeltnes, Gertrud Josephsen og Berit Karin Sørensen.
Tredje rekke: Ingebjørg Gammelsaet, Anne Karin Thorsen, Berit Johnsen, Kari Eggemåndal, Marit Olav Sandemærk, Inger Karin Johnsen, Kirsten Marie Østmoen, Arina Marie Sørensen og Mildrid Værli.
De bak fra venstre står: Heide Madsen, Kari Hansen, Marit Nørdland, Marit Joh. Torbjørnsen, Soubild Sordahl, Hauke Karin Fredesen, Ulla Tost, Eza Berit Erga, Torild Tønnesen og Gerli Amundsen.

*Kampen skole, alle år i tiden.
Mye er forandret, må så bli.
Dog, det samme håp i selve striden
hadde de vel da, ja, slik som vi:
At lykkelige små sin skole finne må
til glede for de andre og seg selv.
Ja, ha et arbeidssted som de kan frydes ved
og derved bli de manges livsappell.
Om skolen da er grå, så blir det utenpå.
Vi hyller Kampen skolle likevel !*

På det administrative planet ble det en ny endring i 1962: Arnold Jørgensen overtok roret for en 3 års periode. Jørgensen ble deretter først skoleinspektør i byen, senere skolesjef. Den nye skolestyreren fra 1965 skulle vært Ole Olsen, tidligere lærer ved Kampen skole. På grunn av sykdom fikk han aldri anledning til å komme skikkelig inn i stillingen sin. Dermed ble Johannes Kopren den som fikk ansvaret for Kampen skole fra 1968 til 1973.

Fra midten av 1960 – tallet og utover til 1990 tok elevtallet til å synke. Eiganes skole på Duesvei skaffet avlastning fra Stokka – området, og Kampen skole kunne etter hvert også ta imot elever som barnesko-

lene på Tasta ikke hadde nok plass til. Da Anders Lie overtok som skolestyrer i 1973, var det også gitt rom til Den franske skolen i Stavanger som siden i alle år siden har vært på Kampen. Dette året fikk for øvrig skolen ny personal- og administrasjonsavdeling.

Anders Lie brått døde sommeren 1980, og undervisningsinspektør Astrid Uberg tok da over som rektor, som tittelen nå lød. Hun gikk av i begynnelsen av 1990 – årene, og Sverre Meling overtok denne funksjonen i en 3 års periode. Fra 1996 er Kari Helle Olsen tilsatt.

Rundt årtusenskiftet ble skolen totalt renoverert innvendig. Sluttsummen kom på noen og førti millioner kroner. Dette høres formidabelt ut, men faktum er at det kun tilsvarte ca. 140 lærerlønner i 2001.

Ved inngangen til 80-års jubiléet har Kampen skole 350 elever som etter hvert vil stemme med i koret fra de mange tusener som gjennom alle disse årene har forlatt skolebygningen på Egenes løkke B4: «Den var min skole, og det vil den bli.».

rei-f@online.no

Påminnelse om kontingent

**Hører du til dem som ennå ikke har betalt for medlemskapet i foreningen dette året ?
Da håper vi du setter inn beløpet, kr. 225 for medlem og 375 for familie,
til konto nr: 3201.25.37300 så snart som mulig !**

Lærerutdanninga i Stavanger – 50 år.

Av *Sigmund Sunnanå*

Stavanger lærarskole sett frå Limahaugen mot Jåttånuten.

Sigmund Sunnanå innehadde i løpet av 34 år forskjellige lederstillinger i Statens tjeneste, som en av de drivende kreftene i norsk skoleutvikling. Han var først en sentral person i reformeringen av lærerutdanningen i 1970-årene, bl.a. som leder av Lærerutdanningsrådet fra 1975-1980, og i en periode på 16 år, fra 1973 til 1989, rektor ved Stavanger Lærerhøgskole. Her fikk han bl.a. opprettet en avdeling for forsøk/forskning, etterutdanning og informasjon; en avdeling som ble et mønster for tilsvarende ordninger ved andre utdanningsinstitusjoner. Både Senter for leseforskning og Senter for atferdsforskning vokste ut fra denne avdelingen ved høgskolen.

Sigmund Sunnanå ble skoledirektør i Rogaland i 1989. Da han fortsatte i den nyopprettede utdanningsdirektørstillingen i 1992,

ble arbeidsfeltet i tillegg til grunnskolen, også utvidet til å gjelde videregående opplæring, voksenopplæring og samordning av etterutdanning og utviklingsarbeid mellom skole- og høyskolesektoren. I de første årene av denne funksjonen, fikk han av departementet ansvaret for å sveisje sammen den nye direktørgruppen og få kontorene til å fungere etter sin hensikt. For sin innsats gjennom alle år mottok *Sigmund Sunnanå* Kongens fortjenstmedalje i gull. (RF)

Det var jubel då Stavanger hausten 2004 fekk landets femte universitet. Femti år før var det også stor glede fordi byen og fylket fekk sin første offentlege høgre (postgymnasiale) utdanningsinstitusjon. Då som nå var det aktive og engasjerte folk som såg

verdien av å få utdanningsinstitusjonar hit som kunne gi ungdom høve til utdanning og samtidig vere drivkraft i skole-, kultur- og næringsutvikling.

I åra etter krigen var det stor mangel på lærarar. Det hadde blitt utdanna få lærarar på 1930- og 1940-talet og i etterkrigstida auka elevtalet i folkeskolen sterkt. Samtidig vart folkeskolen utvida med nye fag og auka timetal. For å auke utdanningskapasiteten vart det etablert lærarskoleklassar fleire stader i landet, til dømes Oslo (Sagene) i 1946, Bodø i 1951, Bergen i 1953. På eit møte i Stavanger skolestyre 28. april 1953 stilte representanten Lars Waage spørsmål om skoleadministrasjonen kjente til at det skulle opprettast lærarskoleklassar i nokre byar og om Stavanger hadde fått spørsmål om dette. Skolestyret vedtok at administrasjonen og budsjett- og tilrådingnemnda skulle arbeide for å få lagt slike klassar også til Stavanger. I eit brev til Kyrkje- og undervisningsdepartementet datert 5. mai 1953 bad skolestyret om at det vart etablert ein mellombels mindre lærarskole i byen og det kom med konkrete tilbod om skolelokale og anna praktisk hjelp. Departementet reagerte ikkje på dette før det i eit brev datert 29. mars 1954 spør om Stavanger skolestyre «fremdeles står ved sitt tilbud». Departementet kunne i så fall tenkje seg å leggje 2 klassar på vanleg studentline til byen. Dette brevet førte til stor aktivitet og saka vart drøfta fleire gonger i budsjett- og tilrådingnemnda og i skolestyret. Formann i skolestyret, Arne Corneliussen, fekk i oppdrag å arbeide vidare med saka. I praksis var det nok skoleinspektør Lars Beite som fekk etableringa i stand. Han såg klårt verdien av ein lærarskole både for byen og fylket. Han vart i alle år ei god støtte for lærarskolen. Ikkje minst gjorde han ein stor innsats for å byggje ut kontakten mellom skolen og lærarutdanninga då han var skoledirektør i Rogaland.

I budsjettproposisjonen for 1954 rekna departementet med at den mellombels ordninga i Stavanger ville vare «ein 4 års

periode». På den tida var det debatt om lærarutdanninga burde samlast i nokre få og større institusjonar i dei største byane eller vere ved mindre institusjonar i fleire fylke. Behovet for lærarar var stort og veksende fordi utvidinga av den obligatoriske skolen frå 7 til 9 år skaut fart gjennom den omfattande forsøksverksemda på 1950- og 1960-talet. Stortinget bestemte i 1965 at landet skulle ha eit desentralisert lærarskolemønster og at fleire av dei mellombels lærarskoleklassane skulle bli permanente lærarskolar. I stortingsmeldinga som låg til grunn for Stortingets behandling, var ikkje Stavanger teke med blant dei lærarskolane som skulle få permanent status. Dette førte til stort engasjement i fylket og frå stortingsrepresentantane for Rogaland. Stortingsrepresentant Peder Næsheim sa mellom anna i Stortinget at staten ikkje hadde bygt ein skole i Stavanger sidan Magnus Lagabøtars tid! Debatten enda med at statsråd Kjell Bondevik gjekk på talarstolen og lova at Stavanger skulle få sin permanente lærarskole og få nybygg til liks med Bodø og Halden. I samband med drøftinga av denne stortingsmeldinga vart det også slått fast at lærarane til ungdomssteget skulle kunne få si utdanning både ved universiteta og ved lærarskolane, men lærarskolane skulle vere hovudutdanningsvegen for lærarar til den 9-årige skolen.

Lærarutdanninga i Stavanger starta heller smått hausten 1954 med 60 studentar. Den nyttilsette rektoren, Frik Hougen, vart sjuk då dei praktiske førebuingane til å etablere institusjonen skulle starte. Departementet engasjerte derfor framhaldsskolelærar Jens Refsland til å ta seg av etableringsarbeidet og førebu skoleåret. Han gjorde ein stor og imponerende innsats på kort tid med å leggje dei praktiske tilhøva til rette. *Statens lærarskoleklassar i Stavanger* kunne derfor opnast med ei enkel høgtid for gjester, lærarar og studentar i Ynglingen på Madlavegen onsdag 1. september 1954.

Lærarutdanninga fekk først plass på Kannik skole. Her fekk den to klasserom

Sigmund Sunnanå som rektor på lærarhøgskolen.

og eitt rom til kontor. Opplæringa i fleire fag måtte leggjast til andre skolar i byen med høvelege spesialrom. Studentane som skulle vandre frå skole til skole, måtte helst ha sykkel for å kunne kome tidsnok til timane! I dei første åra hadde lærarutdanninga eit omflakkande tilvære, men i 1961 fekk den ei meir permanent plassering på Nylund skole. Men studenttalet auka, og det var stadig mangel på rom for undervisning. Det var derfor stort behov for eige bygg. Dette vart ei stor sak på 1960-talet. Fleire tomtealternativ var aktuelle. Også her skar statsråd Kjell Bondevik igjennom då han på ei synfaring sa at lærarskolen skulle liggje på Ullandhaug. I 1972 stod lærarskolebygget ferdig som det første på universitetsområdet. Bygget var dimensjonert for 360 studentar, og var for lite alt ved innflyttinga. Lærarutdanninga har i alle

år hatt tronge bygningsmessige kår. Ein har derfor fått påbygg og dessutan nytta brakker og paviljongar som mellombels løysingar. I 1985 vart det gamle skolehuset på Sør Fogn flytta med helikopter til lærarhøgskoleområdet. Dette huset skal først og fremst vere eit levande museum som gir lærarstudentar, skoleelevar og andre eit konkret inntrykk av korleis skoletilhøva var tidlegare, men det kan også nyttast til undervisning for mindre studentgrupper. Det er gledeleg at det hausten 2005 blir teke i bruk nye tidsmessige bygg til lærarutdanninga og at det gamle skolehuset framleis har ein plass på universitetsområdet.

Lærarutdanninga ved Nylund var kjent for eit sterkt fagmiljø og eit godt sosialt miljø for studentane. Studietilbodet var lærarutdanning for grunnskolen, men i 1971 vart tilbodet utvida til også å omfatte

førskolelærerutdanning. I 1975 kom praktisk-pedagogisk utdanning for lærarar i allmennfag på ungdomssteket og i vidaregåande opplæring og for lærarar i yrkesfag.

For å kvalifisere lærarane betre for å kunne undervise på ungdomssteket vart det på slutten av 1960-talet utvikla årseiningar (grunnfag) i sentrale skolefag mellom anna i engelsk, norsk, kristendoms-kunnskap og musikk. Ved lærarutdanningslova frå 1973 vart det bestemt at års- og halvårseiningar skulle gå inn i den 3-årige lærarutdanninga.

Lærarutdanningslova slo fast at lærarutdanninga i vårt land skulle vere på høgskolenivå. Den skulle vere på minst 3 år og byggje på examen artium eller tilsvarende grunnlag. Lærarutdanninga i Stavanger, som hadde hatt namna Statens lærarskoleklassar i Stavanger, Stavanger offentlege lærarskole og Stavanger lærarskole, fekk nå namnet *Stavanger lærarhøgskole*. Den nye lova og planframlegga frå det offentlege studieplan- og reglementsutvalet (NOU:1974:58 *Om lærarutdanning* og NOU 1975: 65 *Om førskolelærerutdanning*) sette fart i utviklinga ved høgskolen Studenttalet og lærarstaben auka sterkt, og det vart utvikla nye opplegg både for allmenn- og førskolelærerutdanninga med mellom anna tilbod om års- og halvårseiningar både som grunn- og vidareutdanning i dei fleste fag og arbeidsområde i grunnskolen. I spesialpedagogikk utvikla høgskolen studietilbod først på 2. avdelings nivå og seinare på hovudfagsnivå i 1986. Dette var det første hovudfagstilbodet ved ein utdanningsinstitusjon i Rogaland. Høgskolen utvikla også eit nytt studietilbod i arbeidslivskunnskap. Dette gav grunnlag for etablering av elevbedrifter som seinare vart eit nasjonalt prosjekt og eit satsingsområde både i grunnskole og vidaregåande opplæring. Entreprenørskap står i dag sentralt i læreplanane for begge skoleslaga.

Lærarutdanningslova frå 1973 påla lærarhøgskolane å drive forsøks- og utviklingsarbeid og etterutdanning i lærarut-

danninga og i skoleslag som dei utdanna lærarar for. Ved høgskolen i Stavanger vart det oppretta ei eiga avdeling som skulle stå for forskning/forsøk, etterutdanning og informasjon (FEI-avdelinga). Gjennom denne avdelinga dreiv høgskolen særleg på 1980-talet ei omfattande verksemd som mellom anna femnde om etterutdanning av hundrevis av grunnskole- og førskolelærarar i Rogaland. Det vart drive forskning/forsøks- og utviklingsarbeid også på doktorgradsnivå, og det vart gitt ut lærar- og studentarbeid som kunne nyttast som utgangspunkt for pedagogisk arbeid i barnehagen og grunnskolen. Denne avdelinga vart eit mønster for tilsvarende ordningar ved andre høgskolar. Både Senter for leseforskning og Senter for adferdsforskning hadde sitt utspring frå denne avdelinga. Desse sentra saman med det spesialpedagogiske miljøet ved lærarutdanninga vart eitt av «beina» for det nye universitetet.

Høgskolen gav også tilbod om desentralisert grunn-, vidare- og etterutdanning fleire stader i fylket. Lærarar og andre kunne dermed få utdanning kombinert med jobb på heimstaden. Samtidig fekk lærarane ved høgskolen gjennom slike opplegg praktisk kontakt med barnehage og skole som kunne gi idear og tilfang til arbeidet i lærarutdanninga.

Høgskolen hadde ein positiv utviklingsperiode på 1970- og 1980-talet med eit godt ry på landsbasis. Høgskolen hadde eit høgt kvalifisert personale som på ulike måtar engasjerte seg i utviklinga av lærarutdanninga. Det vart lagt vekt på at høgskolen hadde god kontakt med barnehage, grunnskole, vidaregåande skole og vaksenopplæring slik at lærarutdanninga skulle kunne høve best mogeleg for den lærarfunksjonen den var innretta mot. Ikkje minst medverka ein dugande øvingslærarstab til at lærarutdanninga var aktuell for barnehagen og skolen. Høgskolen har alltid rekruttert godt kvalifiserte studentar. Eit aktivt studentmiljø var engasjert i sosiale og kulturelle aktivitetar. Frå slutten

Lærerhøgskolens personale på midten av 1980-tallet.

av 1970-talet vart til dømes grunnlaget for *Løgnaslaget* lagt gjennom årlege studentrevyar. Mange som har fått si utdanning ved høgskolen, har seinare markert seg som dugande og utviklingsorienterte lærarar og som flinke utøvarar også i andre yrke, til dømes innanfor media.

1990-talet vart ein meir turbulent periode. Dette hadde mellom anna samanheng med den striden som oppstod om samanslåing av dei høgre utdanningsinstitusjonane i Stavanger til *ein* høgskole. *Høgskolen i Stavanger* vart etablert i 1994, og lærarutdanninga vart då delt på to avdelingar: Avdeling for lærarutdanning og Avdeling for humanistiske fag. Dette skapte vanskar på mange område, mellom anna med å få til ei samordna utdanning. Tilpassing av lærarutdanninga i ein ny organisasjon og til nye styringsorgan førte til frustrasjonar og konflikhtar og var energi- og tidkrevjande. I tillegg kom eit omfattande arbeid med innføring av nye planar for lærarutdanninga. I 1992 vedtok Stortinget at allmennlærerut-

danninga skulle vere 4-årig. På 1990-talet vart det fleire skifte av nasjonale planar for denne utdanninga. Dette kravde mykje omtanke og tid til omstillings- og planarbeid. Dei siste planane for allmennlærerutdanninga vart sette i verk frå 2003.

På same måten som i skole- og utdanningssystemet elles vart lærarutdanninga på 1990-talet utsett for skiftande politiske «vindar». Det skjedde ei markert endring frå *fag* til *politisk* styring av den faglege- og pedagogiske utviklinga. Dette hadde mellom anna samanheng med at Stortinget i 1992 vedtok å leggje ned mange av dei sakkunnige råda. Både lærarutdanninga og skole- og utdanningssystemet elles har frå 1990-åra fått meir politisk merksemd enn på 1970- og 1980-talet.

I dei femti åra lærarutdanninga i Stavanger har eksistert, har den hatt fire rektorar: Frik Hougen (1954 – 1962), Hagbart Line (1962 – 1973), Sigmund Sunnanå (1973 – 1989), Torleiv Skarstad (1989 – 1994). Då Høgskolen i Stavanger vart etablert i 1994,

fekk ein ei ordning med vald dekan som fagleg leiar og tilsett direktør som administrativ leiar ved kvar avdeling. Då høgskolen 1. januar 2004 oppretta eit Humanistisk fakultet som mellom anna omfatta lærarutdanninga, fekk ein tilsett dekan med både fagleg og administrativt ansvar. Denne ordninga vart vidareført då Universitetet i Stavanger vart etablert 1. januar 2005. Tor Hauken er i dag tilsett dekan ved Humanistisk fakultet.

Erfaringar frå andre land viser at det ikkje er lett å innpasse profesjonsutdanningar, til dømes lærarutdanning, i eit universitetssystem. Sidan Universitetet i Stavanger er det einaste universitetet i landet som har allmenn- og førskolelærarutdanning, har det her store utfordringar. Lærarutdanning er ikkje berre formidling av fagkunnskap. Det skal vere samanheng mellom utdanning og yrke. Det lærestoffet ein arbeider med i lærarstudiet og dei arbeidsformene ein nyttar, skal ha samanheng med dei oppgåvene studentane vil møte som lærarar. Dette betyr mellom anna at studentane gjennom studiet utviklar positive haldningar til arbeid med barn og unge, utviklar evna til formidling

og skaffar seg kunnskap og erfaring som gjeld praktisk tilrettelegging for læring. Lærarutdanninga har si forankring i praksis. Det akademiske må derfor balanserast mot praktisk arbeid i barnehage og skole. For å få til ei god lærarutdanning må derfor også «praktikarar» rekrutterast til stillingar ved universitetet. Dette har konsekvensar for stillingsstruktur, tilsetjingskrav og opprykks- og karrierestigar. Det må vere eit mål at lærarar utdanna ved Universitetet i Stavanger er stolte over den utdanninga dei har fått samtidig som dei er godt kvalifiserte til å ta fatt på den viktige oppgåva det er å vere kreative, myndige og kyndige lærarar i barnehagen og skolen i dag.

Då Stavanger lærarhøgskole var 25 år, vart dette markert mellom anna med jubileumsboka: *Stavanger lærarskole 25 år. 1954–1979*. Også ved 50 års markeringa er det hausten 2005 gitt ut jubileumsbok: *Vekst og utvikling, Lærarutdanninga i Stavanger 50 år*. I desse publikasjonane og i *Pedagogen nr. 2 1986* er lærarutdanninga i Stavanger omtalt nærare.

Hva har stått i Stavangeren?

Redaksjonen har utarbeidet en forfatter – og emneoversikt fra starten i 1991.

Denne oversikten kan du finne på websidene våre:

www.byhistoriskforening.org

Da Stavanger var liten

Tilrettelagt av Erling Sømme Kielland

Hovedstevne Gabriel Stangeland forteller om borgerbevepningen og andre ting fra gamle dager.

Overskriften på denne artikkelen står på noen gulnede avisutklipp fra en gammel Stavanger -avis fra desember 1917 - som jeg tilfeldigvis kom over i et dokumentarkiv. Avisnavnet fremgår ikke av utklippene, men journalisten som skrev stoffet, undertegnet seg med G.P.

De to artiklene var intervjuer med den da 80 år gamle Gabriel Stangeland – som etter det jeg kan se bodde i Bergelandsgaten 45. Han var født i 1828 på Bagerbryggen, som den gang tilhørte Goa skipreide. Kom etter konfirmasjonen i skredderlære, men fant snart ut at handelsyrket var mer interessant. Etter en tid som butikkassistent fikk han sin egen butikk i «Vintrahagen» på Holmen. Dette var før bybrannen i 1860, og gaten Østervåg fantes ikke dengang.

I 1879 ble Stangeland hovedstevnevitne (tjenestemann som utfører forkynnelser i rettsaker) i Stavanger, og hadde denne oppgaven frem til 1907 da han som 80 åring ble pensjonist. Han var altså 90 år da han fortalte om bysamfunnet i sin egen barndom og ungdom, og blir i innledningen til artiklene betegnet som: «en av de eldste nulevende Stavangermænd».

Denne informasjonen fra en som selv opplevde ulike sider ved bysamfunnet -

delvis helt tilbake til 1830 - 1840 årene, er både verdifull , interessant og uvanlig. Og gir små glimt fra Stavanger og stavangerne et par tiår før andre byhistorisk interesserte borgere nedskrev sine minner og utga sine erindringer i bokform om tiden fra 1860 årene og senere.

Vi gjenforteller her deler av det Gabriel Stangeland fortalte til G.P i 1917. Delvis ordrett slik det sto i avisen.

«Stavanger var liten i min barndom. Der var vel bare en 4-5000 mennesker i byen og smaa stel var der paa alle omraader – ikke minst kommunalt. Jeg er født i 1828 , saa De vil forstaa , at det jeg omtaler ligger langt tilbake i tiden. Byen strak sig ikke længer østover end til Thorstein Brynes nuværende eiendom. Jeg er født på Bagerbryggen, som altsaa laa paa landets grund. Hele Rosenkildehagen, «Sisselmarken», «Lysemarken» og «Pedersgjærde-marken» var landeiendom.

Byens almueskole laa vis-a-vis Brandvagnen og lærer var en Smith, som ogsaa var klokker i Domkirken – byens den gang eneste kirke og forresten fælleskirke for landet ogsaa. Selv gikk jeg paa «betalings-skole» – først hos Bernt Mikalsen og senere hos «skolemester» Holm som hadde sit lokale i Stenkargaten».

Om borgerbevepningen i Stavanger

hadde Stangeland mye å fortelle. Her var han underoffiser. Denne «hæren» med byborgere som skulle ivareta oppgaven å forsvare byen mot fiendemakt, hadde allerede en lang historie bakover i tid. Det ga status både å være med blant mannskapet og ikke minst være den offiseren som ledet avdelingen. Borgerbevepningen hadde i tillegg til sin alvorlige rolle, nok også atskillig «underholdningsverdi» for byens innbyggere.

«Det var en meget gemytlig militærtjeneste efter nutidens begreper. Byen var jo efterhaanden vokset og antallet borgere med den. Statshauptmand Hansen var en svært stilig officer – baade far og søn, især var Wilhelm Hansen pragtfuld tilhest. Kapt. A.Høy var ogsaa en stilig officer. Man det var ikke alle underofficerene, som var meget militære just. Jeg husker at skrædder Nils Davidsen kommanderte:»Paa aksel gevær- EN !» Pause. «Har eg sagt TO?» «Nei», ropte man i geledderne.»TO daa!» sa Nils. Kom der en regnskur under øvelserne, blev disse avbrutt og vi tyet ihus. De hvite bukser, vi gikk i harmonerte ikke godt med regnet. Øvelserne varte fra 5 til 8 om eftermiddagen i sommertiden. Var veiret godt kom der en skare tilskuere utover til eksercerpladsen og især var «mønstringerne»et yndet skuespil for byens ungdom – og ældre med. De gode borgere lot ofte sine følelser løbe av med sig. Naar de paa sin vei til byen efter endt eksercertid passerte Ledaal, kunde de gi sig til at avfyre sine geværer paa en svært litet betryggende maate. Og denne udisciplinerte skytning vakte statshauptmandens vrede i høi grad. Han forbød skytningen paa det strengeste. Befalet samledes gjerne efter øvelsernes slut hos statshauptmannen og der hadde man det meget gemytlig».

Byens politiske styring og kommunale oppgaver blir også kommentert av hovedstevnevitnet. Blant annet følgende – og antagelig om forholdene i 1830 - 40 årene:

«Byen hadde ingen kommunale arbeidere – hva skulde den vel med arbeidere,

der blev saa ikke gjort noget allikevel – ikke en stein blev fjernet. Jeg tror ikke der var skatter engang – ialfald ikke fattigskat. Her var et snes gamle kjærringer som sat og spandt stry i et hus som laa der hvor børsen nu ligger – det var hele fattigbyrden. Ellers ydet man privat hjælp til dem som trængte. «Byens embedsverk var meget enkelt som alt andet. Byfogd Christensen var pot og pande og alt i en person. Han kom hertil i 1831 og var byfogd, magistrat, skifteforvalter, politimester – kort sagt alt. At han også blev stortingsmand sier sig selv.»

Som vi kan se på plankegjerdet til venstre, var heller ikke grafitti noe ukjent fenomen i Stavanger for over 115 år siden.

Byfogden får god attest for å ha vært en effektiv leder som ikke likte «didl og dikkedarer». Et eksempel: Lenge hadde vekterne i Valbergtårnet klaget over mangelen på klokke om natten og søkt politikerne om en bevilgning til slikt innkjøp. Om dagen viste Domkirkeuret tiden. Men byen hadde ikke råd.

«Christensen spurte vægterne hva en saadan klokke kostet. 9 ort. Hvem har slike til salgs? Gundersen. Gaa og kjøp en klokke, men den maa være god, sa Christensen, og saa tok han de 9 ort op av lommen og gav vægterne dem». Senere fikk han utgiftsposten inn på budsjettet.

«Byfogd Christensen hadde den smukke skikk at samle sit kontorphonale og stevnevidnerne hver nytaarsaften og si tak for det gamle aar. Han trakterte da med et glas vin og fattigmandsbakkelse. Og under et par timers drøs kunne han da fortelle om stortingsmændenes reiser til Kristiania.

Hvert aars 1. februar var det at ta avgaarde til Kristiania. Det gikk med hesteskysds til de forskjellige skifter, hvor nye heste stod parat. Engang var kand.theol. Blom, som også drev kjøbmandsforretning under et litet halvtak under Valbjerget, valgt til stortingsmand ved siden av Christensen. Kommen til Gauselbakken – som den gang var riktig styg – følte Christensen sig

Et gammelt parti av Roskildgrunden.
(Ovenfor plankglerdet sees haugen av et skib.)

frossen og tok frem en «lærke» for at ta sig en dram. Blom var med i foreningen mod brændevinsdrik og drak kun vin. «Du kan vel ikke drikke dram du Blom?» Blom begyndte at gni sig over maven og byfogden forstod vinket. «Aa, stakkar, du har vondt i magen. Du maa ha dig litt medicin». Og Blom drak en dram.»

«Reiseforholdene var besværlige i min barndom og ungdom», forteller Stangeland. «Det var jo ingen dampskibe eller jernbane, og med kjøregreiene var det ogsaa smaat bevendt».

Valget av stortingsmenn fra Stavanger gikk stort sett stille og rolig for seg på denne tiden. Uten større åpen og synlig valgkamp mellom kandidatene. Men dette forhindret ikke en mer skjult konkurranse om å bli valgt til dette viktige vervet.

«At byfogd Christensen blev valgt, var givet nok; men de andre, der kunde bli tale om, gikk ofte og skulde til hinanden og hadde kun det maal at forhindre, at N,N blev valgt i stedet for en selv. Det var saaledes det hendte at «John paa Lae» blev valgt aldeles uforvarende. De hadde kastet sine stemmer paa ham alle av frygt for at

den selvskevne skulle bli valgt.»

Da Gabriel Stangeland vokste opp i Stavanger, var bebyggelse og topografi på mange måter helt ulik den byen vi nå kjenner. Den største forskjellen var kanskje innslaget av store åpne områder – delvis oppdyrkede, som mange steder lå mellom husene. Han forteller dette om «bygeografien»:

Naar vi skulde gaa fra Bagerbryggen og opover ad Domkirken, kom vi ikke længer end til Helge Myhre – der stanges adkomsten av «Malmeiaageren». Arealet opover Nygaten var en aker, som eiedes av en «haring» ved navn Malmin – derav navnet. Skulde vi til Domkirken eller til Torvet maatte vi op Søregaden og videre ad Laugmandsgaten. Malmeiaageren var forresten ikke den eneste aker i byens centrum. Der var ogsaa «Salvaageren», som laa ret opfor «Torgrims-Bertha's hus (hjørnet av Bredgaten og Østervaag). Denne «Torgrims-Bertha» kaldtes forresten ogsaa «Grauda. Bertha», fordi hun drev forretning med billige spise-varer og grøten var en ganske væsentlig bestanddel i denne forretning. Endvidere hadde vi «Arneaageren».

Da man endnu „kjølhalle“ skibene.

Malmeiaageren skulle selges på auk- sjon. Da skjedde noe som sikkert utløste både smil og fortørnelse blant innbyggerne i byen. Helge Myhre var interessert i eien- dommen. Men det var også Asser «Kara- mager».

«Og Asser var lur han, saa han som regel naadde hva han hadde lyst paa. Denne Asser var vistnok kommet til byen fra Sokn- dal; han hadde i sine tidligere aar været karemaker (Kardemaker er en håndtverker som fremstiller ullkarder og andre red- skaper av metalltråder) - derav tilnavnet. Nu var han Haugianer og en meget from mand. Det samme var Helge Myhre og da Asser med hodet på skakke og en troskyl- dig mine kom til Myhre og sa: «Du Hilje, ska vel ogsaa by på Malmeiaageren, men det skal du la meg gjera, saa dele me» – var det naturlig at Myhre gikk med på dette for- slag. Og Asser fik tilslaget.

Men da fikk pipen en anden lyd. «Du skal faa til ein hage ovanom huse dit. Res- ten trænge eg sjøl (!)»:

Nygaten går i dag over det som den- gang var Malmeiåkeren.

Vi får også vite mer om Asser. Han star- tet bl.a tobakksforretning. Kundene klaget over alle stilkene som fulgte med tobakken. Da svarte Asser:» Høh – haurt slikt !

Trur du nogen kan faa blade uten stil- ker?» Asser bygget også en vannmølle i Skolebekken, som den gang rant åpent fra Breiavatnet til Østervåg.

I Gabriel Stangeland sin barndomstid i 1830 årene var det få eller ingen manufak- turforretninger i Stavanger:

«Kjøbmandsforretninger var der ikke i min barndom. De var ikke en alen klæde at opdrive i byen. Og hekter, pyntebaand og den slags fik man hos en madam Wathne som bodde i øvre ende av Stenkargaten og som reiste til Bergen av og til og forsynte sig. Saa begyndte imidlertid Hans Sundt at føre manufaktur i sin butikk. Han delte av sin melbod og tok den ene halvdel til «varekrambod». Den første mand som kjøpte sig klædestrøie var «Ola i Usken», som derved erhvervet sig tilnavnet «Usken kjæk». Naar han kom i sin klædes-kort- tøie, vakte det formelig opsikt. Alle folk gikk i vadmel-s-eller stof-klær. Men embets- mænd fik antagelig sine klær utenbys fra. Da Hans Sundt hadde brutt isen fulgte den ene etter den anden».

Kolonialbutikker manglet også, og leve- vilkårene var enkle for folk flest.

«Kjøbmandsforretninger i almindelig forstand var der forresten ikke i koloni- albransjen heller. I Eiehuset hadde man

litt kandissukker, kaffe og lignende samt selvfølgelig brændevin; men man maatte staa og banke baade vel og lenge før det behaget nogen at komme og ekspedere. I Somas senere hus i Østervaag hadde Klas Hodne en lignende forretning.

«Levemaaten var spartansk. Det gikk på sild og poteter og graud og salt kjøt og fisk. Og det var ikke bare smaafolket som levet slik. Men ogsaa de «fine» på Stra`n. Ja «fine» var der nu egentlig ikke. De solide folk paa Stra`n – baade Tananger-Monsane og Helligesener og Gabrielsener m.fl var indflyttede bønder, som ved flid og tarvelig levevis oparbeidet sig en solid stilling.»

Om bybrannen i 1860:

«Under branden stod Søren Berner og jeg og saa hvordan flammerne efterhvert la

«Bakken i aske». Vi var enige om, at nogen fare for Holmen var der ikke – følgelig var vi paa den sikre side. (Han hadde butikk her.) Men saa dreiet vinden og Holmen strøk med. Efter branden kjøpte jeg eiendommen i «Ølklemmaa» og drev handel der indtil jeg blev stevnevidne».

Avisintervjuet fra 1917 ble avsluttet med at Gabriel Stangeland fortalte litt om seg selv. Det tidligere hovedstevnevitnet hadde aldri vært syk, bortsett fra to dagers sengeopphold i 1846. Han hadde vært gift to ganger. Fikk 7 barn med sin første kone, og ingen med den siste

E-post – adresser

For i størst mulig grad å kunne redusere våre utgifter ved utsendelser av innbydelsener og annen informasjon til våre medlemmer, ønsker vi å benytte e-post. Vi vil derfor be alle som har e-postadresse, om å sende denne til Eli Vareberg. Til deg som har fått ny e-post adresse, har du gitt beskjed om endring ?

*Eli Varebergs e-post adresse er: **eli.vareberg@lyse.net***

Medlemmer i Byhistorisk Forening

ANDREASSEN ELI
ALFSEN ASLAUG OG ALF
WALDEMAR
ANDERSEN EIVIND
ANKERHEIM BRYNJULF OG
MARIT NYGAARD
ASKE MAGNOR
ASKELAND OLE JOHAN
BACHE BJØRN OG BERIT
BANG-ANDERSEN SVEINUNG
BARKVED HULDEBORG
BARSTAD ALBERT
BARSTAD BERIT
BENDIKSEN ELLEN MARIT OG
SVEINUNG
BERG MARIANNE GJEFLE
OG JAN
BERG MIA OG NILS PETTER
BERG INGEBOG OG OLAV
BERGEM REIDAR
BERGESEN BITTEN
BERGESEN HELGE OLE
BERGSGARD UNNLEIV
BERK KIRSTEN IRENE
BETHUELSEN SIGVE
BJELLAND CECILIE
BJELLAND SIGRUN
BJORDAL ELISABETH
BJØRHEIM SIGVE
BJØRKELUND HENRY OG BJØRG
BJØRN-NIELSEN TOM
BJØRNTVEDT HELENE
BOHNE FREDRIK
BORGENVIK NORUNN
BRANDAL ABIGAEL OG WILLIAM
BREKKE KIRSTEN OG TRYGVE
BRUSET OLAV OG TONE HAGEN
BULL-NJAA ANNE-MARIE
BYANTIKVAR ELSA GRIMNES
KULTUR & BYUTVIKLING
BYARKIVET I STAVANGER v/BO-
DIL WOLD JOHNSEN

BYBERG LIV SLETTEMOEN
BÆKHOLT ARNT
BÆKHOLT SIGRID
BÆRHEIM MORTEN
BØRRESEN THORA LISEN
BAASLAND ERNST
CHRISTIANSEN JAN
CHRISTIANSEN MARTIN
GUNNAR
DAGSLAND DAGRUN OG
INGVAR
DAHLE NINI
DALE SIGMUND OG KITTY
DALVA MATHILDE J
DAMBO ERIK
DIRDAL BJØRN
DIRDAL JONE
DREYER JENS JAKOB
EGELI HILMAR
EIA SVEIN ENOK
EIK EGIL
EIK LIV OG ROLF FORGAARD
EIK ØYVIND
EIKEN NINA
EIKILL EDVARD
ELDØEN BØRGHILD
ELLEFSEN PÅL MEIER
EMILSEN SIGNE
ENDRESEN BERNT EMIL
ENDRESEN HELGE
ERDAL AUDJUN
ESPEDAL INGVALD OG ASLAUG
ESPEDAL HARALD OG ANNE L.
ESPELAND AUDJUN
ERIKSEN LEIF
FERDINANDSEN JAN
FIKSDAL BØRGE
FLOKENES KÅRE
FISKÅ HILDEGUNN
FJERMESTAD BJARNE
FJERMESTAD LIV
FOLGERØ INGEBJØRG OG

AADNE KVERNELAND
FOLKESTAD RANDI
FORGAARD PER S.
FRAFJORD REIDAR
FRAFJORD ERLEND
FREYER TOVE
FRØVIK NILS IDSØ
FUGLESTEN AINA IRENE
FURULY DAG
FØRLAND JUSTEIN
FØRSUND KJELL EGIL OG GØRIL
GISKE PETTER & INGER LISE
VATNESTRØM
GJEIN ERLING A
GJERDE JAN
GJERDE KRISTIN ØYE
GJERSTAD KARL OLAV
GJESSEN ROLV
GRAMSTAD JOHN M
GRAMSTAD ARVID
GRANDE BERIT OG GUNNAR
HOUELAND
GRIMNES PER
GRØDEM KARI
GRØNN BJØRG
GRØNNING KAREN NOREM
GUDBRANDSEN HROAR
GUTTORMSEN GJERTRUD
HAALAND ARVID
HAGEMANN FREDRIK
HAGEN GUNVOR
HAGIR ØVE
HAGUM BODIL
HALVORSEN TROND
HAMRE ESPEN
HAMRE SIGURD D.
HANA CARL HELGE
HANDELAND TERJE
HANSEN BJØRG MOSSIGE
HANSEN LEIF BUCH OG KIRSTEN
HANSSSEN PER OLAV
HAUGBRÅTEN SVEN TERJE

HAVER RAGNAR
HAVIK PER
HELGESEN ÅSE LANGE
HELGEVOLD GRETE
HELGEVOLD ÅSHILD
HELGØ RUNE
HELLAND LEIF H.
HELLIESEN KNUD
HERLAND INGRID
HESKSTAD SVERRE
HESS LEIF B.
HETLAND GEIR
HIDLE GUNN OG ARNE
HIDLE RØNNAUG
HOFF ANNE MA OG TOR
HOGSTAD JORUNN
HOLE JOAR
HOLM PER
HOLTE TERJE MORTVEDT
HOUELAND TONE OG ERLING
HOUELAND TOR
HOVDA ØVE
HOVDA MAGNE OG VIGDIS
HOVLAND PER ØYVIND
HULT ROLF
HUSEBØ ARNE KENNETH
HUSTOFT KAY
HVIDING JØRG
HØIGÅRD ANNE
HØIGÅRD TORE
HÅGENSEN HELGE
HAARR SARA MARIE
HÅLAND TERJE MARTON
IDSØE BERTHA & ALBERT
IFTIKHAR NASIR CH.
IVERSEN THORLEIF
IVARSON JAN
JACOBSEN ANNE GRETHE OG
TRYGVE
JAHN ANNE CHRISTINE
JENSEN PER
JENSEN TORE

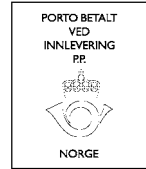
JOAKIMSEN ARNE Ø
JOHANNESSEN BJØRN
JOHANNESSEN EINAR KÅRE
JOHANNESSEN ELSE MARIE
JOHNSEN GRETHE
JOHNSEN JOHN GUNNAR
JOHNSEN SVEIN A.
JORDAL HANNAH
JØRGENSEN TORSTEIN
JÅSUND ELSIE OG VILHELM
KALLELID OLE
KALVIG STEIN
KARLSEN BJØRG
KARLSEN OLAV
KARLSTRØM JOHN
KIELLAND ERLING K SØMME
KILLERUD LILLIAN OG KAI
KLOVNING MÅLFRID OG IVAR
KNUDSEN JAN SAXEIDE
KNUTSEN HELGE
KNUTSEN KONRAD B
KROGH HILDE
KRISTENSEN ROLF
KRISTIANSEN TOR K.
KRISTOFFERSEN PER HELGE
LANGAKER/HELLIESEN OLAV
OG TOVE
LANGVIK INGRID
LARSEN ALF INGE
LARSEN ALF INGOLF
LARSEN KJELL M
LARSEN BERIT L. OG RUNE
LASSA SVERRE
LEJON ALF
LIER SYLVEIG M.
LODEN BERTRAM
LÆRDAL KIRSTI M
LØHRE BJARNE OLAV
LØHRE KJELL PETTER
LØNO INGER/JARLE
LØVEREIDE TERJE
LØVIK TONE HOLST
MATHIESEN GUNNLAUG
MEDHUS ASGEIR
MEIDELL JAN ERIK
MELBERG OLE & ELDBJØRG
VAAGE
MELBERG TOLLAK OG JORUNN
MELING LEIF
MITSEM PÅL
MOE BJØRG TYSDAL OG EIRIK
MOEN TØNNES R.
MONG CONRAD OG REIDUN

MOSSIGE KÅRE
MOSSIGE SVEIN
MUNTHE MARIANNE LARSEN
MÆLAND PER MARTHON
MYHRE LARS ANDERS
MØKSTER KARIN
MØRCH WENCHE OG STÅLE
NES KJETIL
NESVIK GEIR OVE
NESSLER ERNST GEORG
NESSLER WILHELM ZETLITZ
NILSSEN-LOVE TERRY OG
LISBETH
NOREGER ODD
NORÅS HÅKON
NYBØ GUNNAR
NYGAARD ANNE TOVE
NÆSS HANS EYVIND
NØDLAND INGER MARY
NØDLAND LARS
ØBRESTAD TOR
OFTEDAL JAN
OLSEN ELSE
OLSEN JOHN
OLSEN THOR OLAV
OMDAL GERD
OMDAL SVEN EGIL
ORMØY BERNHARD
ORMØY KURT
OSJORD TERESE
PALLESEN IREN NITTER
PAASKE INGER
PEDERSEN HALVOR
PEDERSEN HARALD SIG.
PEDERSEN JAN OLAV
PEDERSEN TERJE LIE
PETTERSEN EGIL ANSGAR
PORTER ROBERT WILLIAM
PAASKE INGER
RAMSLAND PER
RANGNES ODDRUN STRAND
RASMUSSEN MARIT
RASMUSSEN AASA
REME ODD KRISTIAN
REVHEIM ØYSTEIN
ROALKVAM GUNNAR
ROALKVAM ÅSE
ROAN ESTHER E
ROPEID TOR JAN
RUD AKSEL
RØD BERIT OG JON
RØDSTØL OVE
SAGAARD BJØRG

SAMUELSEN BJØRN
SALOMONSEN IVAR
SALTHE TOR
SANSTØL EINAR
SCHMIDT EVA
SCHMIDT LISE SKJÆVELAND
SEIFFERT HARRY
SEJERSTED UNNI MONSEN
SEKSE TOR
SELDAL AAGE
SIMONSEN ROLF
SIVERTSEN HALVOR
SJØBU LIV
SKADBERG GUNNAR A
SKAVLAND PAUL
SKJERPE HOGNE
SKJÆVELAND EINAR
SKJØLD SONJA
SKOGEN RUNE
SLETTEN MARION
SMEDVIG NORA
SOLAND JOSTEIN
SOLEM ARVID
STANGELAND ANNA LOTTE
STANGELAND HARTVIG
STANGELAND TURID
STAVANGER KLIMA AS v/ØY-
STEIN FRAFJORD
STEEN PER ØYVIND
STEENSLAND INGE
STEPHANSEN HENNING OG
ELISABET
STEINHAUG ARNE
STUEFLATEN SVEIN ROAR
SUNDBY LIV FRØYDIS
SUNDLI RANVEIG ELISABETH
SUNNANÅ SIGMUND
SUSORT HOLGER
SVANTESON FRANK GUNNAR
SVANTESON SOLVEIG OG
THOMAS
SVELA EDVIN
SÆDBERG ROLV
SØNDENÅ BJØRN
SØRENSEN ELISABETH B.
SØRENSEN INGER MARIE
SØRAAS BJØRN
SØRÅS HELGE
TAN BRITH
TENDENES AASE
TESDAL ELSE MARIE
THORBJØRNSEN PER A.
THORSEN JOHS

THORSEN MARIT
TORKILDSSEN HELENE
TORPE SIGGJE
TORSTRUP ODD RUNE
TITLESTAD TORGRIM
TJELTVEIT HERBJØRN
TOBIASSEN VIVIAN
TONNING GEIR
TORKELSEN PER INGE
TORSTRUP KARSTEN
TVEDT JR ÅGE NIC.
TVETENE HENNING
TJØNNELAND KÅRE ASBJØRN
TØNNESEN HARALD
UHLVING SVERRE OG ANNE
HYLLAND
ULLENES KJELL
UNDEM TØRBJØRG
URDAL GRETE
URSIN-SMITH KIRSTEN OG
KJELL
VAREBERG ELI OG TERJE
VATNE HELGE
VESTBØ JORUNN STRAND
VIK INGER-SIGRUN SLAGSTAD
VÅLAND SKOLE
WALDE IVAR
WATHNE EGIL
WATHNE KURT JAN
WEEN HALLVARD OG MARIT
MØRCH
WELTZIEN KARINA
WOLD GUNN J.
WERNER SIGRID C.
WERSLAND BJARNE
WIGEN HELGA M.
WOHL HANNE
WYLLER BIGGIE
WÆHLER JANE OG TORSTEIN
ØGREID ODD
ØSTBØ INGFRID
ØSTERHAUG REIDAR SCOTT
ØVERLAND SIGRUN
ØVREGAARD HENRIK
ØXNEVAD ANNE
ØXNEVAD CHRISTIAN N.
ÅRSTAD JUST
AADNØY BERIT OG ALF
AAREK LILLIAN OG HANS EIRIK
AARNES BERIT

B

Returadresse: Byhistorisk Forening, Postboks 351, 4001 Stavanger

Styret i Byhistorisk Forening 2005

Berit M. Grande, Kortegata 4, 4012 Stavanger
tlf. 51 52 70 03
email: berit@ach.no

Hallvard Ween B., Christophersensgt. 21, 4009 Stavanger
tlf. p. 51 52 43 23
email: hallwe@online.no

Eli K. Vareberg, Bergliveien 29 B, 4020 Stavanger
tlf priv. 51 88 17 17
email: eli.vareberg@lyse.net

Petter Løhre, Blomsterveien 1, 4022 Stavanger
tlf. p 51 56 06 96
email: kj-loeh@online.no

Brith Tan, Bruvikbakken 6, 4017 Stavanger
telefon p 51580655
email: bth@statoil.com

Reidar Frafjord, Øvre Stokkavei 44, 4023 Stavanger
tlf 51 52 35 70
email: rei-f@online.no

Ole Kallelid, Per Spelemannsvei 16, 4019 Stavanger
tlf. 51872893
email: kallelid@online.no

Kristin Øye Gjerde, Dugane 18, 4048 Hafrsfjord
tlf. 51 59 26 73
email: kristin@norskolje.museum.no

Henry Bjørkelund, Sivaksveien 30, 4017 Stavanger
tlf. 51 58 16 75 / 91 61 51 17
email: hbjorkel@c2i.net